

ՓԱՌԻ ՄԵՇԱՆՑ. ՎԵՂԱՓԱՆ ԶԱՅՐԱՆՈՒՄԻ ԵՎ ԵՐԱԿԱՆՈՒՄԻ ԶԱՅՈՑ Տ. ԵՂԻՍԵ ՊԱՏՐԻԱՐԿԸ. ԵՐՈՒՍԱԿԵՄ

ՎԵՀԱՓԱՌ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ ԺԱՄԱՆՈՒՄԸ ԵՐՈՒՍԱՂԵՄ

Հունիսի 22-ին, կիրակի օրը, հետմիջօրեի ժամը 15-ին, Վեհապետ Հայրապետը և սրբազան պատրիարքը, արքայական ինքնաշարժի մեջ, հանդիսավոր մեծ շքերթով, զինվորական պատվո ջոկատի ուղեկցությամբ, մեկնեցին Երուսաղեմ:

Ավելի քան հարյուրավոր մեքենաներ Ամմանից ուղեկցում էին հայրապետական շքերթին մինչև Հորդանանի և Իսրայելի սահմանի կամուրջը:

Ծանապարհի կեսին, սահմանի կամրջի վրա, մի պահ կանգ առավ հանդիսավոր շքերթը, որին միացան Երուսաղեմից եկած հարյուրավոր ինքնաշարժեր, և շքերթը, կրկնապատկված, ստացավ պատկառելի և մեծահանդես երևույթ:

Կամրջից այն կողմ, հանուն Իսրայելի կառավարության, Հայոց Հայրապետի ժամանումը ողջունեցին կրոնից միմիատրի անձնական ներկայացուցիչներ դոկտ. **Փականը, դոկտ. Կլեյնը,** Երիթով քաղաքի զինվորական կառավարիչը և պաշտոնական այլ անձնավորություններ:

Բարիգալստյան և ողջույնի պաշտոնական խոսքերից հետո հայրապետական շքերթն ուղևորվեց դեպի սուրբ քաղաք՝ Երուսաղեմ:

Ժամը 17-ին ինքնաշարժերի հանդիսավոր թափորը մուտք գործեց հին Երուսաղեմի պատմական պարիսպներից ներս և կանգ առավ Դավթի դարբասի առաջ: Հայրապետական շքերթի մասնակիցները, իջնելով ինքնաշարժերից, միացան եկեղեցական մեծահանդես թափորին: Ի նշան որախության բազում սպիտակ աղավնիներ բաց թողնվեցին օդի մեջ:

Դավթի դարբասի մոտ Հայոց Հայրապետի ժամանումը ողջունեց և բարի գալուստ մաղթեց Թուրքիայի հայոց ամենապատիվ տ. **Շնորհք** սրբազան պատրիարք **Փալստյանը,** որը ամենապատիվ տ. Եղիշե սրբազան պատրիարքի եղբայրական հրավերով հունիսի 20-ին ժամանել էր Երուսաղեմ՝ ստամբուլահայ ուխտավորական մի մեծ խմբով, մասնակցելու սաղիմական հանդիսություններին:

Հայոց Հայրապետի ժամանմունը ողջունեցին նաև այս ուրախ ստիժով Երուսաղեմ ժամանած Ռումինիայի և Բուլղարիայի հայոց առաջնորդ **տ. Տիրալը եպս. Մարտիրոսյանն** ու Լոնդոնից՝ **տ. Պսակ արքեպիսկոպոս Թումազյանը**։

Այստեղ Հայոց Հայրապետին դիմավորեցին և բարի գալուստ մաղթեցին կրոնից միևնաժամ **դոկտ. Ռաֆայել Իցհակը**, Երուսաղեմի քաղաքագլուխ **դոկտ. Տեդի Կոլլեկը**, Երուսաղեմի նահանգապետ **դոկտ. Ռաֆայել Լևին**, Երուսաղեմի ոստիկանապետը և քաղաքային իշխանությանց այլ ներկայացուցիչներ, դիվանագիտական մարմնի անդամներ։

Այստեղ էին նաև Երուսաղեմի քույր եկեղեցիների հոգևոր պետերը՝ լատինաց պատրիարք **մոնսենյոր Միաքսմո Բելթրիսին**, հունաց Բենեդիկտոս պատրիարքի ներկայացուցիչները և ս. Սիմոնի միտրոպոլիտներ, պապական նվիրակ **Վիլյամ Քերիվ**, Ֆրանչիսկյան միաբանության կուստոդ **հայր Մաուրիլիոս Սաքին**, ասորի, ղպտի, հաբեշ, ռուս վանքերի միաբանությունների մեծավորները, հույն կաթոլիկ, մարոնիտ, հայ-կաթոլիկ, անգլիկան, լութերական, մահմեդական, մուսլիսական տարբեր համայնքների ներկայացուցիչները և ժողովրդի բազմություն, շուրջ 15 հազար հոգի։

Հայոց Հայրապետը, շքեղորեն զգեստավորված Գրիգոր Շլյապակիր պատրիարքի պատմական շուրջատով, գլխավորում էր հայրապետական մեծաշուք թափորը, որը խաչերով ու խաչվառներով, խնկով ու աղոթքով, հանդիսավոր վեհությամբ, երեք կիլոմետր գորգածածկ և դրոշակազարդված ճանապարհով ընթանում էր դեպի սրբոց Հակոբյանց մայրավանք, «Որ զխորհուրդ քո գալստեան» շարականի երգեցողությամբ։

Արդարև Հայոց Հայրապետի ժամանումով Երուսաղեմ, «**դղրդեցաւ քաղաքն ամենայն**»։

Տոնական և հանդիսավոր դրդանշում էին ս. Հակոբյանց Մայր տաճարի զանգերը։ Հայրապետական թափորը համընթաց, մեծաշուք և հանդիսավոր, մոտեցավ պատրիարքարանի կամարներին, որտեղ սրտատրոսի ու անհամբեր, տեղ էին գրավել Ժառանգավորաց, սուրբ Թարգմանչաց, Տատուրյան վարժարանների սաները, ՀԵՄ-ի և ՀՄԸՄ-ի ու այլ կազմակերպությունների արիները և արեւմուշները։

Վանք տանող պողոտան, փողոցներն ու մայրերը, պատրիարքարանի կամարները, վանքի դարբասի առաջ գտնվող հրապարակը զարդարված էին դրոշակներով, ծաղիկներով, արմավենու ճյուղերով և էլեկտրական գունագեղ լամպերով։ Կամարների պատերի վրա ամրացված էին հայերեն, արաբերեն, անգլերեն և եբրայեցերեն լեզուներով ծաղկազարդ պատատուներ՝ հետևյալ վերտառությամբ. «**Երուսաղեմի բովանդակ հայությունը ջերմորեն բարի գալուստ կմաղթե Ամենայն Հայոց Հայրապետին**»։

Եկեղեցական թափորը, ժողովրդական խանդավառ արտահայտությունների ու զանգերի ավետավոր դրդանքի ներքո, «**Հրաշափառ**»-ով, հանդիսավորապես մուտք գործեց Մայր տաճար, ուր ս. Գլխադրի մատուան առաջ Հայոց Հայրապետը ծնրադիր կատարեց Իր ուխտն ու աղոթքը և ապա առաջնորդվեց Ավագ սեղան։

Եկեղեցական արարողության ավարտին **ամենապատիվ տ. Եղիշե սրբազան պատրիարքը**, հայտնելով իր և իր Աթոռի ու բովանդակ միաբանության ու սաղիմահայ հավատացյալների զգացած հոգեկան բերկրանքն ու երջանկությունը, **Հայոց Հայրապետի** շնորհաբեր ներկայությունը ողջունեց հետևյալ սրտատուշ ուղերձով.

ՀԱՄԱԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹՅՈՒՆ. ԵՐՈՒՍԱԿԵՄ

ԱՄԵՆԱՊԱՏԻՎ Տ. ԵՂԻՇԵ Ս. ՊԱՏՐԻԱՐԷԻ ՈՂՋՈՒՅՆԻ ԽՈՍՔԸ
ՄԱՅՐ ՏԱԾԱՐՈՒՄ
(1975 թ. հունիսի 20-ին)

«Վեհափառ Տեր,

Այսօր երջանիկ է սրբոց Հակոբյանց զինվորյալ միաբանությունը և Երուսաղեմի հայ ժողովուրդը անգամ մը ևս իր մեջ ողջունել կարենալու Ձերդ Ս. Օծությունը, որ Իր հոգիին մեջ ծրարած Արարատյան աշխարհի հայրենական քաղցրությունները և Էջմիածնի սրբությունը կուգա իբրև մեծ Հյուրը և Տերը մեր սրտերուն և այս սրբազան ժառանգության:

Ձեր անձեն ճշմարիտ հոր մը և բարի հովիվի շունչն է որ կծավալի և որուն մեջ Լուսավորչի և իր արժանավոր հաջորդներուն, Ներսեսներու, Սահակներու և Խրիմյաններու սրտին տրոփն է որ կլսվի անպղտոր և արի հոգիի մը կենսունակությամբ:

Նորեն հովվապետի գավազանը առած օրհնելու, սփռելու և հրահանգելու եք ելել աշխարհացրիվ Ձեր հոտը, ս. Էջմիածնի և վերաշինվող Մայր հայրենիքի զգացումով ու գաղափարով:

Այդ զույգ զգացումներու ոսկի գետն է որ կհոսեցնեք տարիներե ի վեր արտաաահմանի մշուշներուն նստած Ձեր պանդուխտ զավակներու հոգիեն ներս:

Խոնարհաբար կեցած Ձերդ Վեհափառության առջև մտքիս մեջ կհնչե մեծ մարգարեին ձայնը. «Ո՛վ է սա որ դիմեալ գալ լեղումայ, կարմրութիւն ձորձոց իրոց ի բոսորայ, գեղեցիկ պատմութեամբ և բոլոր զօրութեամբ»:

Գեղեցիկ է Ձեր պատմութեամբ, Վեհափառ Տեր, որովհետև Դուք արքան եք մեր սիրտերուն, կարմիր է ան, որովհետև ներկված է մեր պատմության արյան հնձանին մեջ:

Ավերներեն վերականգնող նորափետուր Մայր հայրենիքի կողքին, Ձերդ Ս. Օծությունը գիտցալ շինել, զարդարել և ծաղկեցնել Մայր Էջմիածինը: Հայ ժողովուրդը անցնող հիսուն տարիներուն պատմութեան հագցուց դարերե ի վեր ավերներուն մեջ նստած սգավոր Մայր Հայաստանին, իսկ Դուք այդ ծիրանին հագցուցիք Էջմիածինը խորհրդանշող ս. Կույսին: Անունք, այդ հավիտենական զույգ կույսերը, թոթափած դարերու փոշին այժմ իրարու կնաչին քաղցր ժպիտով, խրած սրբազան դանակը թշվառության և վշտի կոկորդին: Անողոր է գեղեցկության սերը և շինարարության ոգին: Այդ սերն ու ոգին ունեցաք Դուք մեր եկեղեցվո ավերներուն վիշտը վերածելու գոյացման ուժի:

Բարի գալուստ մեր սիրելի Վեհափառին»:

ՎԵՀԱՓԱՌ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ ՈՂՋՈՒՅՆԻ ԵՎ ՕՐՀՆՈՒԹՅԱՆ ԽՈՍՔԸ ՄԱՅՐ
ՏԱԾԱՐՈՒՄ
(1975 թ. հունիսի 20-ին)

Վեհափառ Հայրապետը, խորապես հուզված պատրիարք սրբազան հոր պերճիմաստ այս ուղերձից, խոսք առավ՝ առաջին իսկ առիթով հայրական Իր ողջույնը և օրհնությունը հաղորդելու հայոց պատրիարքին, սրբոց Հակոբյանց զինվորյալ միաբանությանը և տալու Իր պատգամը սաղիմահայ ժողովրդին:

Հայոց Հայրապետը նախ գոհություն մատուցեց Աստծուն, որ կրկին Իրեն արժանի դարձրեց «յուխտ և յերկրպագութիւն» գալու սուրբ քաղաք և սրբոց Հակոբյանց պատմական տաճարում անձամբ ողջունելու սրբոց Հակոբյանց վանքի գահակալին, միաբանությանը և հավատացյալ ժողովրդին: Վեհափառ Հայրապետն այնուհետև շեշտեց, որ Ինքը ջերմ սրտով ողջուն և օրհնություն է բերում մեր հավատքի կենտրոն Մայր Աթոռ և Էջմիածնից, Հայոց աշխարհից և սուրբ գրական Արարատից, ուր, ստեղծված նոր պայմանների մեջ, իր պատմական հոգևոր, հայրենասիրական առաքելության վրա է կանգնած Մայր Աթոռ և Էջմիածինը, ուր Արարատի հավերժական նալվածքի տակ իր ազգային, մշակութային վերագարթոնքն է ապրում հայոց արի, բարի ու աշխատասեր ժողովուրդը:

Մայր Աթոռ և Էջմիածնի կողքին, առաջ Հայոց Հայրապետը, սրբոց Հակոբյանց այս պատմական Աթոռը՝ հայոց աղոթքի այս մեծ տունը, ամենապատիվ տ. Նիկիշե սրբազան պատրիարքի իմաստուն և կորովի ղեկավարության ներքո, զորանում, ծաղկում և փառավորվում է որպես լույսի և հույսի վառարան՝ կատարելու համար իր բացառիկ առաքելությունն արտասահմանի հայ եկեղեցական, ազգային և մշակութային կյանքի մեջ, առաքելություն, որը պիտի շարունակվի սփյուռքի մեր հավատավոր ժողովրդի ջերմ սիրով ու գուրգուրանքով, բարոյական և նյութական օժանդակությամբ դեպի հայոց առաքելական այս սուրբ Աթոռը:

Հայոց Հայրապետը ողջունի և օրհնության ջերմ մատյաններ ուղղեց նաև և. Երուսաղեմի քույր եկեղեցիների հոգևոր պետերին, եկեղեցիների ներկայացուցիչներին, որոնք եկել էին բաժանելու սրբոց Հակոբյանց միաբանության և ժողովրդի ուրախությունը՝ աղոթելով, որ քրիստոնեական եղբայրության, սիրո և միության ոգին էլ՝ ավելի ամրապնդվի՝ ի փառս Աստուծո Ավետարանի:

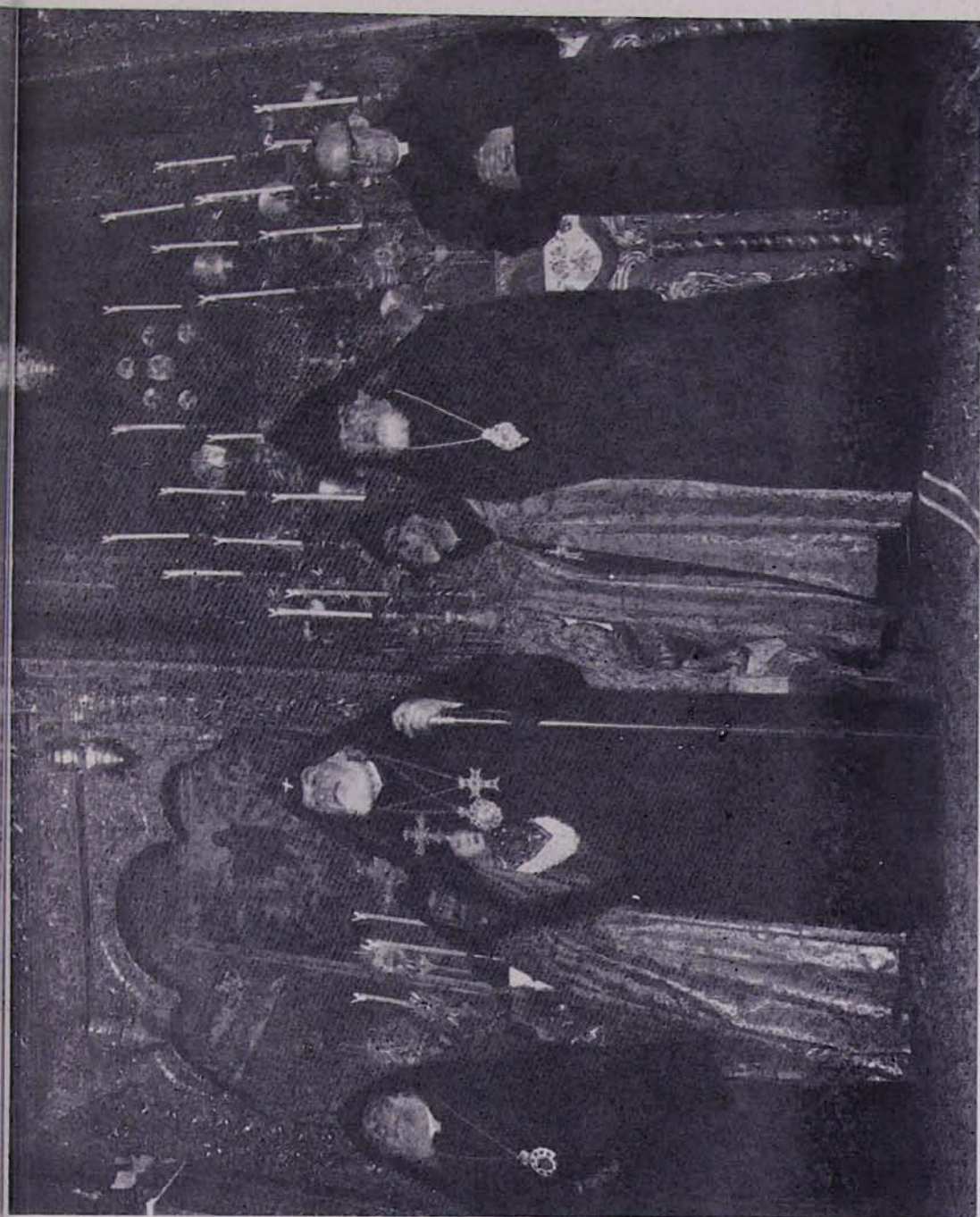
Վեհափառ Հայրապետը ջերմորեն ողջունեց նաև ներկայությունը պետական բարձրաստիճան ներկայացուցիչների, որոնք ամեն դյուրություն ընծայեցին, որպեսզի Հայոց Հայրապետի այցելությունը սուրբ երկիր լինի խաղաղ, ապահով և բարեհաջող:

Իր պատգամի ավարտին Հայոց Հայրապետն աստվածային օրհնություն բաշխեց լույսի տաճար Մայր Աթոռ և Էջմիածնից. և ողջունեց հաղորդեց հայոց վերածնված հայրենիքից, հայրենաբնակ հայ եղբայրներից ու քույրերից:

Հայ ժողովուրդը, եզրակացրեց Վեհափառ Հայրապետը, ուր էլ որ գտնվի, հայրենի հողի վրա թե սփյուռքի տարածքում, մեկ և անբաժանելի մի ոգեկանություն է: Հայ ժողովուրդը դարերի ընթացքում պահել ու պահպանել է այդ ոգեկանությունը:

Սրբոց Հակոբյանց Մայր տաճարում տեղի ունեցած սույն արարողությունից, ողջունի և բարիգալատյան խոսքերի փոխանակումից հետո Հայոց Հայրապետը մեծաշուք հանդիսությամբ առաջնորդվեց պատրիարքարան, ուր բոլոր ներկաները, սուրբ Աթոռի միաբանությունը, հոգևորական դասը, Ժառանգավորաց, և. Թարգմանչաց և Տառնության վարժարանների ուսուցչական կազմը և աշակերտությունը, բազմահազար ժողովուրդ աջահամբույրով առաջան Նրա օրհնությունները:

Հայոց Հայրապետն Իր տան մեջ էր՝ շրջապատված ամենապատիվ սրբազան պատրիարք հոր, սրբոց Հակոբյանց միաբանության ջերմ հոգատարությամբ, գուրգուրանքով և խանդավառ սիրով:

ՀԱՅՈՑ ՀԱՅՐԱՊԵՏԸ, Տ. ԵՂԻՇԵ, Տ. ԾՆՈՐՀԲ ՊԱՏԻՐԱՐԿՆԵՐԸ ԵՎ ԼԱՏԻՆԱՑ ԺԱԿՈՒՄԻ ԲԵԼԹԻՏԻ ՊԱՏԻՐԱՐԿԸ
ՍՐԲՈՑ ՀԱՅՈՐԹԱՆՑ ՄԱՅՐ ՏԱՄԱՂՈՒՄ. ԵՐՈՒՍԱԼԵՄ

Մայրավանքի լուսավորված, դրոշագարդված բակում ուրախությունն ու ոգևորությունը Հայոց Հայրապետի գալստյան առիթով շարունակվեց մինչև ուշ գիշեր:

Հունիսի 22-ը սրբոց Հակոբյանց վանքի պանծալի տարեգրության մեջ կմտնի որպես անմոռանալի և հիշարժան մի թվական Ամենայն Հայոց Հայրապետի շնորհաբեր երկրորդ այցելությամբ:

ԱՅՑԵԼՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Հունիսի 23-ին, երկուշաբթի օրը, Վեհափառ Հայրապետը, առաւելոյան ժամը 12-ին, պատրիարքարանի շքեղ դահլիճում ընդունեց մի շարք պաշտոնական այցելություններ Երուսաղեմի հոգևոր պետերի, հարանվանությունների բարձրաստիճան ներկայացուցիչների, այդ թվում՝ Երուսաղեմի հունաց տ. Բենեդիկտոս պատրիարքի և նրա շքախմբի անդամների, լատինաց տ. Միաքոմո Բելթրիտի պատրիարքի, սուրբ երկրի Ֆրանչիսկյան միաբանության՝ գլխավորությամբ մեծ կուստող հայր Սաքիի, ինչպես նաև ղպտիկների, հաբեշների, ասորիների, անգլիկանների, ավետարանականների այցելությունները:

Ավելի ուշ Վեհափառ Հայրապետն ընդունեց այցելությունը Երուսաղեմում ռուս պրավոսլավ եկեղեցու պատվիրակության, որին գլխավորում էր Արևմտյան Եվրոպայի Էկզարխ Ֆիլարետ միտրոպոլիտը: Ռուս եկեղեցու պատվիրակությունն այդ օրերին սուրբ երկրում էր գտնվում Երուսաղեմի «Ռուսաց եկեղեցու կրոնական առաքելության» հրավերով:

Ժամը 16-ին Հայոց Հայրապետը պատրիարքարանում ընդունեց դարձյալ այցելությունները Երուսաղեմում դիվանագիտական մարմինների ներկայացուցիչների, հյուպատոսների, պետական բարձրաստիճան պաշտոնատարների, ոստիկանապետի, բանակի հրամանատարի և այլ պաշտոնական անձանց:

Բոլոր այցելուների բարիգալստյան և ողջույնի խոսքերի մեջ արտահայտվում էր այն անկեղծ ուրախությունը, որով համակված էր սուրբ քաղաքը Հայոց Հայրապետի այստեղ գտնվելու օրերին:

ԺԱՄԱՆՈՒՄ ՏԵՐ ԵՎ ՏԻԿԻՆ ԱԼԵԿՍ ԵՎ ՄԱՐԻ ՄԱՆՈՒԿՅԱՆՆԵՐԻ

Հունիսի 23-ին, երկուշաբթի օրը, երեկոյան ժամը 20.30-ին, տ. Եղիշե սրբազան պատրիարքի հրավերով, ս. Աթոռ ժամանեց Հայկական բարեգործական ընդհանուր միության ցկյանս նախագահ, ազգային հանրաժանոթ բարերար Ալեքս Մանուկյանը իր հարգելի տիկնոջ՝ Մարի Մանուկյանի, և իր երկու թոռնիկների հետ:

Տեր և տիկին Մանուկյանները ս. Աթոռ ժամանեցին՝ տեսակցություն ունենալու Ամենայն Հայոց Հայրապետի հետ և մասնակցելու իրենց անունը կրող նորակառույց Ժառանգավորաց վարժարանի և ընծալարանի բացման հանդիսություններին:

Լիդիայի միջազգային օդանավակայանում տեր և տիկին Ալեքս և Մարի Մանուկյաններին անձամբ դիմավորեց և բարի գալուստ մաղթեց տ. Եղիշե սրբազան պատրիարքը՝ ընկերակցությամբ տ. Շահե արքեպիսկոպոսի և միաբանության այլ անդամների:

Մայրավանքի մեծ դարբասի առաջ մեծարգո հյուրերին ծաղիկներով

և ծախերով դիմավորեցին ժառանգավորաց, ս. Թարգմանչաց և Տառնոյան վարժարանի տեսչական կազմն ու ուսանողությունը: Հարգելի հյուրերը եկեղեցական թափուրով և ս. Աթոռի հիմն «Օրհնեցէք զՏէր» շարականի երգեցողությամբ առաջնորդվեցին պատրիարքարան, որտեղ աջահամբույրով ստացան Հայոց Հայրապետի օրհնությունը:

Արարողության ավարտին Հայոց Հայրապետը, հանուն իր, հանուն Մայր Աթոռ և Էջմիածնի, հանուն տ. Եղիշե սրբազան պատրիարքի և ս. Աթոռի, ջերմորեն ողջունեց ժամանումը տեր և տիկին Ալեքս և Մարի Մանուկյանների:

Պարոն Ալեքս Մանուկյանը վերջում իր և իր տիկնոջ կողմից շնորհակալության և երախտագիտության խոսք ասաց Հայոց Հայրապետին՝ բարիգալատյան Նրա ջերմ խոսքերի համար, ինչպես նաև սրբազան պատրիարք հորը՝ Երուսաղեմ գալու նրա ջերմ հրավերի համար:

ՀԱՅՈՑ ՀԱՅՐԱՊԵՏԸ ԲԵԹՂԵՆԵՄԻ Ս. ԾՆՆԴՅԱՆ ԱՅՐՈՒՄ

Հունիսի 24-ին, երեքշաբթի օրը, Վեհափառ Հայրապետը սրբազան պատրիարքների և Երուսաղեմ ժամանած բոլոր հոգևորականների, ուխտավորների և սաղիմահայ ժողովրդի մի մեծ խմբի ողնկցությամբ, ավելի քան հիսուն ավտոմեքենաների շքերթով ուխտի գնաց Բեթղեմեմ՝ Քրիստոսի Ծննդյան սուրբ այր:

Դեպի Բեթղեմեմ տանող ճանապարհի կեսին, հունական ս. Եղիս վանքի մոտ, Հայոց Հայրապետին պաշտոնապես դիմավորեցին Բեթղեմեմի քաղաքագլուխը, եկեղեցական պետերը և պետական բարձրաստիճան ալ անձնավորություններ:

Բեթղեմեմում, ս. Ծննդյան տաճարի ընդարձակ հրապարակի առաջ, կազմվեց եկեղեցական մեծահանդես մի թափուր, և Հայոց Հայրապետը «Խորհուրդ մեծ» շարականի երգեցողությամբ մուտք գործեց ս. Ծննդյան տաճար՝ Բեթղեմեմի բոլոր եկեղեցիների զանգերի զվարթ դողանջի ներքո: Ապա իջավ ս. Ծննդյան այր «լուստ և երկրպագությւն»: Այստեղ կատարվեց Ծննդյան արարողությունը, որից հետո Հայոց Հայրապետը ս. Ծննդյան տաճարի հայկական բաժնում ողջունեց և օրհնեց բոլոր ներկաներին:

Այնուհետև նույն հանդիսավորությամբ Հայոց Հայրապետն առաջնորդվեց Բեթղեմեմի հայոց ս. Ծննդյան վանքի տեսչության, ուր ընդունեց քաղաքի հոգևոր ներկայացուցիչների և ալ պաշտոնական անձանց այցելությունները:

ԲԵԹՂԵՆԵՄԻ ԱՐԱԲ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆԸ ՊԱՏՎՈՒՄ Է ՀԱՅՈՑ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻՆ

Ժամը 13-ին Բեթղեմեմի արաբ քաղաքապետությունն իր պաշտոնատեղիում Հայոց Հայրապետի պատվին կազմակերպեց շքեղ ընդունելություն՝ ավելի քան երեք հարյուր հրավիրյալների մասնակցությամբ:

Սույն ընդունելությանը ներկա էին, բացի Վեհափառ Հայրապետի շքախմբից և հայ ուխտավորներից, բազմաթիվ շեյխեր, գյուղապետներ, արաբ պետական և զինվորական իշխանությանց ալ ներկայացուցիչներ:

Ընդունելության ժամանակ Բեթղեմեմի մեծահարգ քաղաքագլուխը՝ Իլիաս Ֆրեժը, և Հայոց Հայրապետը փոխանակեցին բարիգալատյան և ող-

«ՅՈՒՆՏ ԵՒ ՅԵՐԿՐԿԱԳՈՒԹԻՒՆ» Ս. ԾՆՆՆԱՆ ԱՅՐՈՒՄ. ԲԵԹԼԵՄ

ջույնի խոսքեր: Թարգմանի պարտականությունը ինչպես ամեն տեղ, այնպես էլ այստեղ կատարում էր **տ. Շահե արքեպ. Աճեմյանը:**

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹՅՈՒՆ ԿՐՈՆԻՑ ՄԻՆԻՍՏՐԻ ՄՈՏ

Հունիսի 24-ին, երեքշաբթի օրը, ժամը 15-ին, Հայոց Հայրապետը, տ. Եղիշե և տ. Շնորհք սրբազան պատրիարքների ու բարձրաստիճան հայ հոգևորականների ուղեկցությամբ, մասնավոր հրավերով այցելեց Երուսաղեմում կրոնից մինիստր դոկտ. Ռաֆայել Իցհակիմ, պատվամեծոյի շենքում, ուր պարոն կրոնից մինիստրը և Հայոց Հայրապետը բարիգալստյան ու ողջույնի ճառեր փոխանակեցին:

ՀԱՄԵՐԳ՝ Ի ՊԱՏԻՎ ՀԱՅՈՑ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ

Նույն օրը, երեկոյան ժամը 20-ին, Երուսաղեմի քաղաքապետարանը, ի պատիվ Հայոց Հայրապետի և Ալեքս—Մարի Մանուկյանների, ժառանգավորաց վարժարանի ու ընծայարանի նորակառույց շենքի բացման առիթով, Երուսաղեմի թատրոնում կազմակերպեց համերգ, որին ներկա եղան Վեհափառ Հայրապետը, սրբազան պատրիարքները, տեր և տիկին Ալեքս—Մարի Մանուկյանները, բոլոր հայ հոգևորականներն ու ուխտավորները. Երուսաղեմի ծանոթ ազգայիններ: Թատրոնի շքեղ դահլիճը լեւի—լեցուն էր Երուսաղեմի հայ և օտար երաժշտասեր հասարակությամբ:

Համերգը բաղկացած էր երկու մասից. առաջին մասում ելույթ ունեցավ Հայ երիտասարդաց երգի և պարի երկսեռ համույթը՝ Հայկական ծրագրով՝ խմբավար Սահակ Գալստյանի շնորհալի ղեկավարությամբ:

Համերգի երկրորդ մասում Երուսաղեմի ֆիլհարմոնիայի սիմֆոնիկ նվագախումբը կատարեց Չայկովսկու, Ռախմանինովի, Բիզեի, Շչեդրինի գործերից և ամերիկահայ կոմպոզիտոր Ռիչարդ Յարդըմյանի «Հայկական սյուիտա»-ն:

ԾԱՂԿԵՊԱԿԻ ԶԵՏԵՂՈՒՄ ՆԱՑԻԶՄԻ ԶՈՀԵՐԻ ՀՈՒԾԱՐՁԱՆԻՆ

Հունիսի 25-ին, չորեքշաբթի օրը, առավոտյան ժամը 11-ին, Վեհափառ Հայրապետն ուղեկցությամբ սրբազան պատրիարքների և մի մեծ շքախմբի այցելեց Երուսաղեմում երկրորդ համաշխարհային պատերազմի ընթացքում հիտլերյան Գերմանիայի կողմից կատարված հրեական ցեղասպանությանը նվիրված հուշարձանին, ուր և ծաղկեպսակ զետեղեց:

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ ՊԱՏՐԻԱՐԷՍԱՐԱՆՈՒՄ

Նույն օրը, ժամը 12-ին, պատրիարքարանում, տիար Ալեքս Մանուկյանի առաջարկով, Հայոց Հայրապետի նախագահությամբ գումարվեց խորհրդակցական ժողով, որին մասնակցեցին **տ. Եղիշե պատրիարքը, տ. Թորգոմ, տ. Շահե, տ. Վաչե սրբազանները, պրն. Տատուր Տատուրյանը, պրոֆ. Ավետիս Սանճյանը, պրոֆ. Վազգեն Բարսեղյանը և պրոֆ. Դենիզ Փափազյանը:** Խորհրդակցական սույն ժողովի նպատակն էր Ալեքս—Մարի նորակառույց ժառանգավորաց վարժարանի համար որակյալ դասախոսական կազմ ապահովելու և ս. Երուսաղեմը սիյուրքի հայ կյանքում կրթական մշակութային կենտրոն դարձնելու հարցերի քննարկումը:

Հաջորդ օրերին ևս նույն նպատակով գումարվեցին մի քանի այլ խորհրդակցական ժողովներ, ուր ընդունվեցին գործնական որոշումներ այդ ծրագրի իրագործման կապակցությամբ:

Որոշվեց ստեղծել նախագահություն՝ Վեհափառ Հայրապետի գլխավորությամբ: Նախագահության կազմում ընդգրկվեցին տ. Եղիշե և տ. Շնորհք պատրիարքները, տ. Սերովբե, տ. Թորգոմ, տ. Վաչե առաջնորդ սրբազանները: Կազմվեցին նաև ակադեմիական կենտրոնական, գործադիր և ֆինանսական հանձնաժողովներ:

ՀԱՆԴԻՍԱՎՈՐ ԲԱՑՈՒՄ ԱԼԵՔՍ-ՄԱՐԻ ՄԱՆՈՒԿՅԱՆ ԺԱՌԱԳԱՎՈՐԱՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԵՎ ԸՆԾԱՅԱՐԱՆԻ

Հունիսի 25-ին, չորեքշաբթի օրը, ժամը 17-ին, խանդավառ իրադրության մեջ, աղոթքով և օրհնությամբ կատարվեց Երուսաղեմում սրբոց Հակոբյանց վանքի հանդիպակաց հողամասի վրա Ալեքս և Մարի Մանուկյանների անունով կառուցված Ժառանգավորաց վարժարանի և ընծայարանի շենքի հանդիսավոր բացումը:

Բացման հանդիսությանը ներկա «Մարմարա» թերթի հրատարակության տնօրեն Ռ. Հատտեճյանը գրում է.

«Երուսաղեմի մեջ ստեղծված հանրային ոգևորությունը իր գագաթնակետին հասավ երեկ, երջանկությամբ և հպարտությամբ լեցնելով մեր կուրծքերը և անգամ մը ևս ապրեցնելով մեր ժողովրդին շինարար և լուսատենչ ոգին:

Վեհափառ Հայրապետին ժամանումեն և օրերն ի վեր շարունակվող այնքան հոգեպարար հանդիսություններեն վերջ, երեկ կատարվեցավ վեհաշուք բացումը նորակառույց Ժառանգավորաց վարժարանին և ընծայարանին, որոնց շինությունը իրագործվեցավ մեծամուն բարերար և Հայկական բարեգործ. ընդհ. միության ցկյանն նախագահ տիար Ալեքս Մանուկյանի հավետ ծափահարելի ջանքերով»:

Ժամը 17-ին Վեհափառ Հայրապետը պատրիարքարանից եկեղեցական թափորով, տ. Եղիշե տ. Շնորհք սրբազան պատրիարքների, ողջ հայ հոգևորականության ողեկությամբ, առաջնորդվեց կրթական այս օջախի նորակառույց շենք՝ կատարելու նրա պաշտոնական բացումը:

Նորակառույց վարժարանի՝ մայրավանքի մուտքին մայրող արևելյան պատի վրա դրոշմված էր հետևյալ արձանագրությունը.

Ալեքս և Մարի Մանուկեան Ժառանգատրաց վարժարան Եւ ընծայարան

Բացման եկեղեցական արարողության ավարտին Ալեքս-Մարի Մանուկյանները, որոտընդոստ ծափերի ներքո, կտրեցին նորակառույց վարժարանի մուտքի ծապավենը: Վեհափառ Հայրապետի գլխավորությամբ թափորը պաշտոնապես մուտք գործեց շենք, որի հանդիպակաց պատին, գեղեցիկ մարմարե տախտակի վրա, կար հետևյալ արձանագրությունը.

Տե՛ր եւ՛ Տիգրէն Ա՛լեքս-ՄԱ՛րի ՄԱՆՈՒԿՅԱՆՆԵՐԸ ԿՏՐՈՒՄ ԵՆ ՆՈՐԱՆԱՌՈՒՅՑ ՎԱՐՓԱՐԱՆԻ ՄՈՒՏՔԻ ԺԱՊԱՎԵՐԸ,
 ԶԱՄԻՑ՝ Տ. ՕՆՆԵ ԱՐՔԵՊ. ԱԺԵՄՅԱՆԸ

Ի փառս Աստուծոյ
 Ի լուսաւորութիւն եկեղեցւոյ
 Եւ ի վաշեղումն ազգիս
 Բացան դրունք ուսումնարանիս
 Շնորհաբաշխ ձեռամբ
 Տ. Տ. Վազգէն Առաքին
 Կաթողիկոսին Ամենայն Հայոց
 Պատրիարքութեան առաքելական Աթոռոյս
 Տ. Եղիշէ սրբազան արքեպիսկոպոսին
 Ի թուին Տեառն 1975-ի յունիսի 25

Այնուհետև ուսումնարանի ընդարձակ բաւկում տեղի ունեցաւ բացման պաշտօնական բացօթյա հանդիսությունը՝ ի ներկայության հոծ բազմության:

Հանդիսությունը ներկա եղան մաս քույր եկեղեցիների բարձրաստիճան հոգևորականներ, Երուսաղեմի քաղաքագլուխը, միևնույն կրոնից մա-խարարի գլխավորությամբ:

Տ. Շահէ արքեպ. Աճեմյանը հանդես եկաւ օրվա հանդիսությանը նվիրված անգլերեն բովանդակալից մի ճառով:

Այս հանդես եկաւ կրոնից միևնույն օրվա հանդիսության մշակութային նշանակությանը նվիրված մի ճառով՝ բարձր գնահատելով պրն. Ալեքս Մանուկյանի բարերարությունը: Այս առթիւ կրոնից միևնույն ոսկե մեղալ նվիրեց պրն. Ալեքս Մանուկյանին՝ ի նշան երախտագիտության և շնորհակալության, հայտնելով մաս, որ քաղաքապետարանի որոշումով դպրոցի այս հրապարակը հետ այսու պիտի կոչվի Ալեքս Մանուկյան հրապարակ և պիտի նշվի Երուսաղեմի տեսարժան վայրերի քարտեզի վրա:

Այնուհետև ընդարձակ և բովանդակալից ճառով հանդես եկաւ մեծա-նուն ազգային բարերար Ալեքս Մանուկյանը:

ԱԼԵԿՍ ՄԱՆՈՒԿՅԱՆԻ ԾԱՌԸ ԲԱՑՄԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹՅԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿ

«Վեհափառ Տեր,

Ամենապատիւ պատրիարք սրբազան հայրեր,

Գերաշնորհ, հոգեշնորհ և արժանապատիւ հայրեր և

Հարգելի հյուրեր,

«Հերթը մի պահ քոնն է հիմա,
 Դու էլ նայիր սեզ գազաթին ու անցիր»)

ըսած է մեր իմաստուն բանաստեղծը՝ Ավետիք Իսահակյան, ակնարկելով Արարատին: Մենք ևս կրնանք միևնույն մտածումներով մոտենալ Երուսաղե-մին, որովհետև, եթե Արարատը հանդիսացաւ ազգային և աշխարհագրա-կան բարձունք մը՝ Երուսաղեմը միշտ մնաց հոգևոր բարձունք մը՝ մեզի հա-մար:

Կերպով մը՝ հայությունը քրիստոնեացաւ Երուսաղեմի մեջ, և քրի-ստոնեությունը հայացաւ սուրբ Էջմիածնի մեջ. և այդ երկու կեդրոնները դարերով հանդիսացան մեր հավատքի գույգ բևեռները:

Հայոց ներկայությունը այս սուրբ քաղաքին մեջ արձանագրված է քրիստոնեության առաջին դարերուն իսկ: Կըսվի թե արդեն վեցերորդ դա-րուն շուրջ յոթանասուն վանքեր գոյություն ունեին, հիմնված ու պահպան-

ված Հայաստանի իշխաններուն կողմն, ինչպես Արծրունցաց վանք, Մամիկոնեից վանք, Արշակունցաց վանք և այլն:

Այնուհետև ամեն սերունդ վանք մը, գանձ մը, խաչքար մը կամ նույնիսկ կանթեղ մը ավելցնելու ձգտած է քրիստոսակոյն այս հողերուն ու բլուրներուն վրա:

Ամեն սերունդ՝ ավանդ մը ձգելով Երուսաղեմի մեջ՝ հավատացած է որ **հավիտենության կկտակէ** իր գանձերը: Եվ բոլոր դարերուն ալ հավատքի պայծառ լույս մը արձակված է այս սրբազան քաղաքի գմբեթներէն ու քարերէն. և մեր նախահայրերը, **դէպի լույսը սուրացող** թիթեռներու նման, միշտ **ձգտա՛ծ** են այդ լույսին, երբեմն լուսավորվելով ու երբեմն ալ այրելով անկէ:

Երուսաղեմ տեսած է հայոց Հեթում Երկրորդ հաղթական արքայի փառքը, ինչպես ընդունած է խոնարհ աղոթքը Կիլիկիո Լևոն Հինգերորդ պարսոյալ թագավորին:

Ամեն հայ, նվաճող արքայէն մինչև ամենն համեստ ուխտավորը, **բա՛ն** մը բերած է Երուսաղեմ. ոմանք բերած են իրենց գանձը, ուրիշներ՝ իրենց սուրբ մատչանքները, և դեռ ուրիշներ աղոթքը և հուսահատներ՝ իրենց արցունքն ու հույսը: Եվ այս կերպով մեր կյանքին թելը հյուսված է Երուսաղեմի պատմության և **նույնացա՛ծ** է անոր հետ:

Սակայն, երբ մեր ակնարկը դարձնենք դէպի Երուսաղեմի բլուրները՝ այնտեղ կանգնած հավատքի տունները պիտի վկայեն թե այս սուրբ քաղաքը նվիրական է նաև բազմաթիւ այլ ժողովուրդներու: Բոլոր՝ քրիստոնյաները, բոլոր՝ հրեաներն ու բոլոր՝ իսլամները իրենց նայվածքը ուղղած են Երուսաղեմին. ու դարերով այնքան բուռն սիրո առարկա դարձած այս քաղաքը հանդիսացած է նաև վայրը ահեղ մարտերու: Հզոր բանակներ մերթ փոքրված են անոր բերդերուն առջև ու մերթ նվաճած են զայն՝ հարյուր հազարներ նահատակելով, Քրիստոսի արշաւք հագեցած այդ հողերուն վրա:

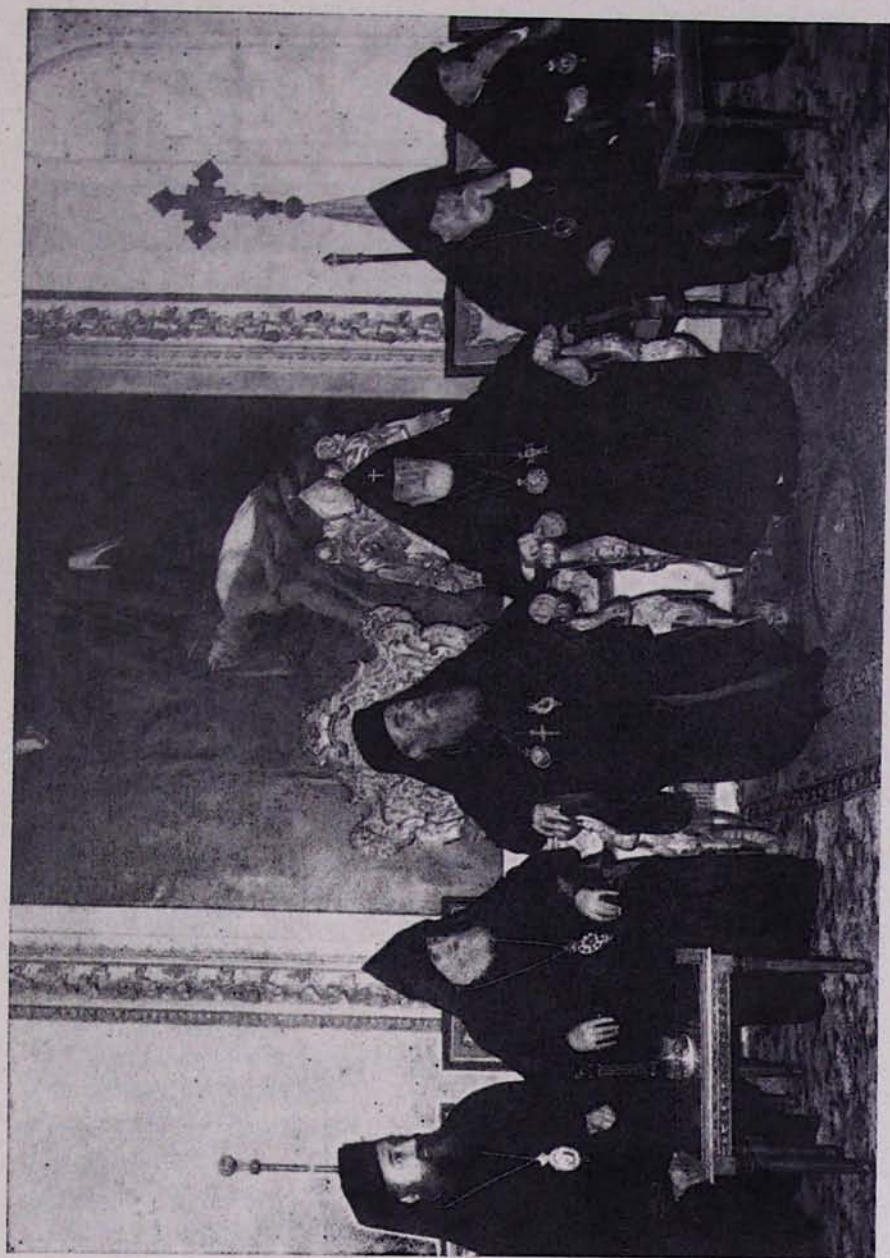
Իսկ հայ Երուսաղեմը, զուրկ ըլլալով բանակներու պաշտպանութենէն, երբեմն ճգմված է օտարներու կրունկներուն տակ ու երբեմն հարություն առած՝ ս. Հարության տաճարի ավերակներէն:

Երևակայեցէք պահ մը Երուսաղեմի սրբոց Հակոբյանց արի միաբանության դարերու կյանքը. երբ տարբեր կրոններ ու դավանանքներ, հսկա պետությանց զորության ասպավինած, մերթ կտիրապետէին Երուսաղեմի ու մերթ կխորտակվէին անոր դուռներուն առջև, մեր առի մը միաբանները հայոց իրավունքները կպաշտպանէին այս սուրբ քաղաքին մեջ: Եվ ասիկա՝ ոչ միայն մեկ տարի, մեկ տասնամյակ կամ մեկ դար, ավելի քան տասնհինգ դար շարունակաբար:

Թագավորներ ու իշխաններ եկած ու անցած են Երուսաղեմէն, երբեմն ավերակ և երբեմն ալ նոր գմբեթներ ձգելով իրենց ետին. և այդ բոլոր վերիվայրումներուն մեջ սուրբ Հակոբյանց ուխտյալ միաբանությունը **ամուր** կառչած է այս աղոթատեղիներուն և պահպանած է հայոց ներկայությունը այս սրբազան վայրերուն մեջ:

Երբեմն, վտարված են անոնք իրենց վանքերէն, խոշտանգվա՛ծ, սպանվա՛ծ ու ծանր տուգանքներու ենթարկված, սակայն, ի վերջո **վերադարձա՛ծ** են այստեղ, շարունակելու այն աղոթքը, զոր իրենց նախահայրերը սկսած էին դարեր առաջ:

Ի՞նչն էր որ այս միաբանությունը այնքան ամուր կերպով կապված պա-

ՀԱՅՈՑ ՀԱՅՐԱՊԵՏԸ, ՀՈՒՆԱՑ Տ. ԲԵՆԵԴԻԿՏՈՍ ՊԱՏՐԻԱՐԿԸ, Տ. ԵՂԻՇԵ ԵՎ Տ.
ԾՆՈՐՀԻ ՊԱՏՐԻԱՐԿՆԵՐԸ ԵՎ Տ. ՍԵՐՈՎԵՆ ԱՐԿԵՊ. ՄԱՆՈՒԿՅԱՆԸ ՀԱՅՈՑ
ՊԱՏՐԻԱՐԿԱՐԱՆՈՒՄ. ԵՐՈՒՍԱԴԵՄ

հեց այս սուրբ քաղաքին, եթե ոչ՝ իր հզոր հավատքն ու հայկական իմաստությունը, վերապրելու՝ իմաստությունը:

Արդարև, ինչ որ հույներ և լատիններ կարողացած են ընել հսկա բանակներով և միլիոնավոր հետևորդներով՝ հայերը կարողացած են ընել պարզապես հավատքով և իմաստությամբ: Ու մարդ Երուսաղեմ պետք է գա՝ ճանչնալու համար հայուն հավատքին գործությունը:

Ամեն մեկ վանքի, ամեն մեկ խորանի և ամեն մեկ կանթեղի դիմաց դարերով աղոթելով է որ պաշտպանված են հայոց իրավունքները այստեղ: Եվ հրաշքը այն է որ տակավին կշարունակվի այդ իմաստուն աղոթքը ու պիտի շարունակվի նաև ապագային՝ հավերժորեն դրոշմված պահելու համար հայոց անունը այս վանքերում ու սրբազան քարերում վրա:

Երուսաղեմի միաբանությունը, սակայն, երբեք միմյակ չէ մնացած իր պայքարին մեջ. հայ ժողովուրդը ո՛ր որ ալ գտնված է՝ իր նեցուկն ու պաշտպանությունը հասցուցած է անոր: Սուրբ Էջմիածնի գահակալներեն ինչպես Պոլսո ամիրաներն ու պարզ հավատացյալները կողքի՛ն կանգնած են մեր պատրիարքության:

Ճակատագրին մեկ խաղով՝ հայ Երուսաղեմի փառքը դարձած է նաև անոր տառապանքի շղթան. և դարերու վրա երկարող այս զուգորդությունը ամենն խորհրդանշական կերպով պարզված է Գրիգոր Ծղթայակիր պատրիարքի կյանքին ընդմեջեն: Արդարև, սրբակրոն այդ եկեղեցականը, ԺԸ դարու սկիզբին պատրիարքական գահ բարձրանալով կորոշեր իր վզին շղթա կրել, այնքան ատեն «որքան պարտուց ծանրության տակ կհեծե Տյառնեղբոր Աթոռը»: Այդ օրերուն ս. Էջմիածնի Ամենայն Հայոց Աստվածատուր Հայրապետն ու Պոլսո Հովհաննես Կոլոտ պատրիարքը, ինչպես համայն հայ ժողովուրդը ձեռք կմեկնեն Երուսաղեմին, որպեսզի պատրիարքն ու պատրիարքությունը ձերբագատվին շղթաներեն:

Դարերու ընթացքին այդ շղթան կերպով մը մի՛շտ ծանրացած է Երուսաղեմի պատրիարքության վիզին. և անոր միաբանները համբերությամբ, տառապանքով ու փառքով կրած են այդ շղթաները, միշտ հավատալով որ իրենց կողքին պիտի գտնեն նվիրապետական մեր մյուս Աթոռներն ու հավատացյալ ժողովուրդը:

Զարմանալի չէ, ուրեմն, որ այսօր, Երուսաղեմի պատրիարքության կյանքին այս պատմական հանգրվանին, աշխարհի չորս ծագերեն հայեր եկած են խնդակից դառնալու միաբանության ուրախության: Մանավանդ, այստեղ ուխտի եկած է Ամենայն Հայոց առաքինազարդ Հայրապետը, իր օրհնությունը բերելու այս ձեռնարկին ու այստեղ կատարվող գործին: Վագդեն Վեհափառի ձեռքով՝ ս. Գրիգոր Լուսավորչի ոսկեղեն Աջին օրհնությունն է որ կբաշխվի մեր վրա: Այնպես ինչպես Քրիստոս խաչին տանջանքեն բարձրացավ երկինքի արքայության՝ մարդկության փրկության համար՝ նույնպես ալ Գրիգոր Լուսավորիչ Խորվիրապի տանջանքներեն բարձրացավ սուրբ Էջմիածնի գահը՝ հայոց փրկության համար. և այսօր, դարեր վերջ, այս սուրբ քաղաքին մեջ, ի մի կուգան Քրիստոսն ու Լուսավորիչը, հայությունն ու մարդկությունը, և մենք բախտավոր վկաները կդառնանք այս պատմական եղելության:

Բախտավոր կզգամ մանավանդ ե՛ս որ այսօր ուխտի եկած եմ հոս, այնպես ինչպես դարեր առաջ ուխտի եկած էին Երուսաղեմ՝ մեր նախնիքները՝ Անիեն, Ակնեն, Պոլսեն կամ Իզմիրեն: Բախտավոր կզգամ որ վկան կդառնամ այդ պատմական եղելության և այդ առիթով ինձի ևս պատեհությունը

կտրվի քա՛ր մը զետեղելու, լույսի կոթո՛ղ մը բարձրացնելու այս սուրբ երկրին մեջ:

Մեր նախահայրերը, հարկավ, իմաստություն մը ունեին, երբ կհավատային թե Երուսաղեմի մեջ ավելցած ամեն քար ու կանթեղ՝ հիմնաքարն ու արյունը պիտի դառնային իրենց կյանքին: Ու մենք, անոնց խոսքի ժառանգորդները, միևնույն հավատքով ու նվիրումով կուզանք Երուսաղեմ, կաթիլ մը յոտ ավելցնելու անոնց վառած կանթեղին ու շարունակելու հավատ անոնց սրբազան հավատքն ու ավանդությունը:

Հրաշքներու լույսով ողողված այս երկինքին տակ՝ գիտենք թե բազմաթիվ սիրտեր բացված են խոստովանության սեղաններուն առջև. հետևաբար, իբրև հետին ուխտավոր մը այս քաղաքին մեջ՝ թող թույլ տրվի նաև ինձի ընել խոստովանություն մը. արդարև, եթե Աստված տված է ինձի նյութական բախտավորություն մը, շնորհած է նույն ստեղծավելի մեծ բախտավորություն մը՝ տալո՛ւ երջանկությունը. և ինձի համար աշխարհի վրա տավորություն մը՝ ապրելու մեծ հրճվանք՝ քան նյութականը հոգեկանի վերածելու երջանկությունը: Ամեն գմբեթ որ կկանգնի, ամեն լույսի տաճար որ կբարձրանա՝ կաթիլ՝ կհարստացնե զիս, ավելի՛ կլիացնե զիս ու կյանքս իմաստով կլեցնե. որովհետև, նյութականի հոգեկանի վերածումը՝ անկայուն աշխարհեն մնայո՛ւն աշխարհի անցում մը կնշանակե: Բոլորս ալ անցավոր ենք այս աշխարհին մեջ, մեծատուն ըլլանք թե խոսքի բանվոր. բայց կմնա՛ այն կոթողը զոր կկանգնենք, այն գանձը զոր հավիտենության կհանձնենք և այն ավանդը զոր մեր հարազատ ժողովուրդին կձգենք:

Հոգեկան այսպիսի ապրումներեն ծնունդ առավ Ժառանգավորաց վարժարանի այս քարեղեն կոթողը, որ վստահ ենք, կանգուն պիտի մնա տակավին, երբ բոլորս մեկնած ըլլանք արդեն այս աշխարհեն: Ու եթե դարեր ետք հայ վանական մը պիտի պատրաստվի այստեղ՝ մեր սուրբ վայրերը պահպանելու, մեր հավատքը հավերժացնելու և հայության անունը պանծացնելու՝ ահա ա՛յդ գործն է որ պիտի մնա մեզի և այդ իրողությունն է որ պիտի վարձատրե մեր զոհողությունները:

Ավետարանական խոսքով՝ Աստուծո տվածն է որ կվերադարձնեմ իրեն. և ինչ որ տվավ ինձի իմ ժողովուրդս, իբրև ազգային ապրում ու հավատք, ա՛յն է որ կվերադարձնեմ իրեն ամենա՛յն սրտով, անասկա՛րկ բաշխումով և ամբողջական նվիրումով:

Ահա թե ինչո՛ւ ըսի թե հերթը մերն է հիմա Երուսաղեմի մեջ քար մը ավելցնելու և... անցնելու:

Կհուսանք ու կհավատանք որ Ժառանգավորաց այս շենքը նշանակալից խթան մը պիտի հանդիսանա պատրիարքության հառաջիկա գործունեության մեջ. շենքի մը նյութեղեն կառույցը այնքանով իմաստ կստանա որքանով որ հոգի՛ կմտնե անոր մեջ: Վստահ ենք թե պատրիարք սրբազան հայրը, ինչպես անոր շուրջ խմբված միաբանությունը, իրենց կրթական ու հոգևոր գործունեությամբ լիովին պիտի արժևորեն Ժառանգավորաց այս շենքը:

Ամբողջ մեր պատմության ընթացքին հոգևոր ու մտավոր սնունդի աղբյուր հանդիսացած է Երուսաղեմը մեզի, մանավանդ այնպիսի ժամանակներու երբ հայրենի աշխարհը կործանումի ու քանդումի եղթարկված էր:

Այսօր ճիշտ է թե մեր պատմական հայրենիքի մեկ փոքրիկ լեռնաշխարհը կապրի իր վերածնունդը և իր բարիքները կհասցնե արտասահմանի

հայության. սակայն Երուսաղեմի պատրիարքության վիճակված է բոլորովին տարբեր ու եզակի դեր մը:

Ամենն դժվար ժամանակներուն ալ, Երուսաղեմ կղերականներ հասցուցած է սփյուռքին, երբ ինք այնքան կարիքը ունեցած է միաբաններու. և այսօր, աշխարհի տարբեր անկյուններու վրա Երուսաղեմի միաբաններու գործունեությունը կկազմեն անոր փառապսակը:

Երուսաղեմը **կապրի'** սփյուռքի հայությամբ, սփյուռքի հայությունն ալ՝ Երուսաղեմով. այնքան ատեն որ **կանգուն** ու պայծառ կմնա Երուսաղեմի վանքը՝ վստահ ենք թե անխափան պիտի մնա սփյուռքի հոգևոր մատակարարությունը:

Մեր պատրիարքությունը այստեղ կգտնվի յուրահատուկ դիրքի մը մեջ. աշխարհի այս չարչարյալ հանգույցին վրա Եղիշե պատրիարք Տերտերյան, հետևելով իր նախորդներու իմաստության, կարողացած է անվտանգ պահել մեր իրավունքները և իրագործել շինարարական ծրագիրներ:

Մյուս կողմն պատրիարք հայրը ամենայն հավատարմությամբ պաշտպան կանգնած է սուրբ Էջմիածնա հեղինակության ու վարկին, անխախտ պահելով եղբայրական կապը մեր նվիրապետական սուրբ Աթոռներուն միջև:

Վերջապես Երուսաղեմը, հայրենիքեն ետք, ամենն հարուստ գանձատունն է մեր մշակութային ժառանգությանը. ժառանգություններ, որոնք թե՛ ազգային հպարտության և թե՛ մտավորական կյանքի բարգավաճման աղբյուրներ են մեզի համար:

Հակառակ աղետալի պատերազմներուն և ավերներուն՝ այսօր Երուսաղեմը հպարտ է իր շինարարական իրագործումներով և իր հոգևոր առաջնորդության գիտակցությամբ: Երջանիկ ենք որ մեր այցելությունը ևս կգուզադիպի շինարարական այդ ծրագրերուն մեկ կարևոր հանգրվանին:

Այս հանգրվանը իր պատմական նշանակությունը կստանա մանավանդ Ամենայն Հայոց Հայրապետին օրհնաբեր ներկայությամբ: Հայոց Հայրապետը, Իր երանաշնորհ նախորդներուն նման գիտակից է Երուսաղեմի ազգային ու միջազգային նշանակության և այդ իսկ պատճառով եկած է իր ներկայությամբ **փառավորելո՛ւ** այս առիթը:

Սուրբ Էջմիածինը մեր նախահայրերուն **ձեռակերտն** է, իսկ Հայոց Հայրապետը՝ այդ սրբազան ձեռակերտեն թխող **կենդանի՝ շունչ** և օրհնություն: Հոն ուր կերթա ան՝ մեր պատմության արձագանքները կհետևին իր քայլերուն. Իր անձին, խոսքին ու շունչին մեջեն մենք կլսենք մեր նախահայրերուն ձայնն ու անոնց կամքին արտահայտությունը:

Այսօր Վեհափառի անձով այստեղ ներկա է **ամբողջ** հայրենիքը և **ամբողջ** Հայաստանյայց եկեղեցին: Այս պատեհությամբ մեր հոգիները կլեցվին ջերմ հրճվանքով, որովհետև մենք հավատացած ենք թե Էջմիածինը հավիտենական առաքելություն մըն է մեր ժողովուրդին համար. և անոր հպումն ու օրհնությունը՝ ամեն ձեռնարկ կկոչեն հավիտենական:

Ահա այսպիսի ջերմ հավատքով է որ կողջունենք Ամենայն Հայոց Հայրապետին ներկայությունը մեր մեջ:

Այս հանդիսությունը գեղեցիկ պատեհություն մը եղավ նաև իրարու մոտ բերելու Հայաստանյայց եկեղեցվո նվիրապետական երեք Աթոռներու գահակալները: Դարերու ընթացքին մեր նվիրապետական Աթոռները միշտ լծակից ու գործակից հանդիսացած են իրարու, այնքան ատեն որ թույլատու եղած են քաղաքական արտաքին պայմանները:

Այսօր Երուսաղեմի սրբազան պատրիարքին կողքին՝ մասնավոր հաճույք է ողջունել նաև Պոլսո պատրիարքը՝ հանձնին ամենապատիվ տեղ Ենոթիք սրբազանի: Պոլսո Աթոռը ևս պատմական դեր մը կատարած է մեր ժողովուրդի ճակատագրին մեջ, և Ենոթիք պատրիարք, դժվար պայմաններու տակ, կաշխատի պատրիարքությունը պահել իր պատմական ստաբիլության մեջ: Ենոթիքի սնոր անձնակեր ճիգերուն սուրբ Խաչ դպրեվանքը ևս կրերէ իր մասնակցությունը հայոց հոգևոր կերտումի ընդհանուր ճիգին:

Մեր պատմության մեջ Պոլսո պատրիարքները միշտ փութացած են հասնիլ Երուսաղեմի օժանդակության, ամեն անգամ որ տագնապի մը մեջ եղած է ան. սակայն այսօր ուրախալի է որ Պոլսո ամենապատիվ պատրիարքը կու գա այստեղ վկա՛ն հանդիսանալու շինարար ձեռնարկի մը:

Ենոթիքի սնոր Վեհափառ Հայրապետին, մեր զույգ պատրիարքներուն, Ծափե արքեպիսկոպոսին, սուաջնորդ սրբազան հայրերուն, հոգևորական և աշխարհական հյուրերուն և ամբողջ միաբանության:

Վեհափառ Հայրապետին օրհնությամբ՝ Էջմիածնի լույսով օծվեցաւ Ժառանգավորաց շենքին ճակատը: Ու կրածնվինք ձեզմե այն վստահության որ այդ լույսը պիտի ճառագայթե՛ հավերժ, հասնելով մինչև հեռավոր անկյունները աշխարհի:

Ենոթիքի պատմություն բոլորին:

Այս հանդիսավոր առիթով հետևյալ կուտ և իմաստալից ճառով հանդես եկավ նաև Երուսաղեմի հայոց ամենապատիվ տ. Եղիշե սրբազան պատրիարքը:

ԱՄԵՆԱՊԱՏԻՎ Տ. ԵՂԻՇԵ ՍՐԲԱԶԱՆ ՊԱՏՐԻԱՐԷԻ ԾԱՌԸ

«Երանի որ ունիցի գառակ ի Սիոն» արտահայտությունը ժողովուրդի մը հոգեղեն թափը միայն չարտահայտեր, այլ կանցնի ավելի անդին, ըլլալու լուսավոր ձողությունը անանցին:

Կրթական այս տաղավարը որ կբարձրանա Սիոնի այս բարձունքին՝ սրբազան տապանակի մը նման, գալական է տիար Ալեքս Մանուկյանին, որ վարժված է մտածելու թե իր ժողովուրդի գոյատևման ամենեն կենսական լծակներեն մին կրթությունն է: Այդ է պատճառը որ Նորին Վսեմությունը իր ամենեն գորովագեղ ուշադրության առարկան ընեն ազգային կրթության գործը: Մարդը՝ որ ժամանակեն վեր գիտե կարդալ իր ժողովրդին ճակատագիրը և լսել ձայնը որ զինքը անոր սուաջնորդության կկանչե: Ի վերջո պետք է գիտնալ թե ժողովուրդները կապին իրենց փորովը բայց կդիմանան իրենց մտքովը:

Եթե ուզեինք մարդերը միայն երկու դասակարգերու բաժնել, պիտի ըսեինք՝ տեսիլքի մարդեր և տեսիլքե զուրկ մարդեր: Բոլոր մեծ հոգիները, ստեղծիչները, գիտնականները, աշխարհ վարող անձնավորությունները, որոնք ափ մը բարիք և կտոր մը լույս բերեր են իրենց ժողովուրդին և մարդկության, տեսիլքի մարդեր եղած են:

Տիար Ալեքս Մանուկյան տեսիլքի մարդ է, ան գեղեցիկ գաղափարը ունեցալ հիմնելու կրթական այս պալատը, որմե սակայն իշխաններ և արքաներ պիտի չանցնին, այլ հայ մտքի և հոգիի ընտրյալներ, հազնելու աղապես արքայական պատմությանը մեր մշակույթին և սաղավարտը մեր կրոնին, թուրք կենսալու օտար հեղեղին դեմ, բայց մանավանդ ըլլալու

ՎԵՂԱՓԱՍ ԼԱՅՐԱՊԵՏԸ, Տ. ԵՂԻՇԵ ՍՐԲԱՋԱՆ ՊԱՏՐԻԱՐԿԸ ԵՎ ՊԻՆ. ԱՆԿԱՍ ՄԱՆՈՒԳՅԱՆԸ
 ԼԱՅՈՑ ՊԱՏՐԻԱՐԿԱՐԱՆՈՒՄ. ԵՐՈՍԱՂԵՄ

ճրագը սիրտերու և հացն արդար և բազմաբաշխ մեր իմացական պատուրին:

Մտքի այս պալատը որ կբարձրանա ս. Հակոբյանց հնադարյան մենաստանի նայվածքին առջև, շենք մը չէ միայն, այլ գաղափարը, հանճարին պես անոր՝ որ հղացավ զայն իբրև աշտարակ մտքի, անծայրածիր հորիզոնը հոգիներու, անշրջանակ լուսամուտը հայ դպրության, աղոթքը՝ Նարեկացիին, երգը Շնորհալիին, փոխելով այս կերպ նյութը ոգիի, որուն երբ նայինք մեր ուղեղը կարենա ծախիլ մեզի:

Ան կկանգնի իբրև հուշարձան մեր մտքի բոլոր քանդված տաճարներուն, Ներսեսյան, Գեորգյան, Սանասարյան, Արմաշի և նմաններուն, սրբազան վրեժի մը իբրև խորհրդանիշ: Այս գեղակառույց գմբեթի տակեն պիտի անցնեն սերունդներ որոնց գերագույն երագը պիտի ըլլա ըսել «Տէ՛ր, կեցո՛ր դու զհայս»:

Մտքի ու հոգիի այս տուն-տաղավարն է որ եկան հիմնելու անգուգական զույգը, երջանիկ ամուլը՝ Ալեքս և Մարի Մանուկյանները, իրենց հոգիի արդար յուղովը և մտքի մաքուր պատրույգովը հայ մտքին ճրագը վառելու Միոն այս բարձունքին: Վստահ ենք թե չենք վիրավորեր համեստությունը մեծ բարերարին, եթե ըսենք թե տիար Ալեքս Մանուկյանը մեր օրերու ամենն պատկառելի և բացառիկ արժեք ներկայացնող դեմքն է: Մին ազգային մեր մեծ բարերարներն և պարծանքներն, որ գիտե դիմավորել իր ժողովուրդին կարիքները կիրթ և ազնվական զգացումներու և դատումի մը մեջեն: Բարձր և սրբատաշ քարերով կառուցված բարերարություններ են վսեմափայլ Ալեքս Մանուկյանի նվիրաբերումները, որոնք իրարահաջորդ սերունդներու երախտիքն ու վկայությունը պիտի ունենան իբրև իրենց գրավական:

Սրբոց Հակոբյանց ուխտանվեր միաբանության, հայ եկեղեցվո և բովանդակ հայ ժողովուրդի սերն ու երախտիքը իրենց անմահությունը գնել գիտցող Ալեքս և Մարի Մանուկյան անգուգական զույգին, որոնք իրենց այս նվիրաբերումով հայ մտքի տաճարին դռները կբանան մեզի, որպեսզի կարենանք անոր իշխանական սեղանեն բաշխել հրեղեն հացն ու գինին զալիք սերունդներուն:

Հանդիսության վերջում, տ. Ծահե արքեպիսկոպոսի հրավերով, խոսք առավ նաև Վեհափառ Հայրապետը՝ Իր օրհնությունը բերելու կրթական նորակառույց օջախի ապագա գործունեության և այս առթիվ տալու հայրապետական Իր օրհնությունը:

Բոլոր հանդիսականները հոտնկայս և ջերմ ծափերով ողջունեցին, երբ Հայոց Հայրապետը մոտենում էր ամբիոնին Իր խոսքն ասելու:

ՎԵՀԱՓԱՌ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ ՕՐՀՆՈՒԹՅԱՆ ԽՈՍՔԸ ՈՒ ՊԱՏԳԱՄԸ

«Ծանաչել զիմաստութիւն և զխրատ, իմանալ զբանս հանճարոյ» աստվածաշնչական բնաբանով սկսեց Հայոց Հայրապետն Իր գեղեցկահյուս խոսքը, վեր հանեց Ե դարում Աստվածաշնչի հայերեն թարգմանությամբ սկզբնավորված հայ մշակույթի և հայ դպրության պատմական նշանակությունը մեր ժողովրդի և եկեղեցու կյանքում՝ շեշտելով, որ հայ ժողովուրդը, որպես ոգեկանության ժողովուրդ, որը դարերի ընթացքում ստեղծել է փառավոր մշակույթ իր բոլոր ձևերի և արտահայտությունների մեջ, հաճախ

արյան գնով իսկ, զարգացրել և մեր օրերին է հասցրել իր մշակութային զանգեքը, որովհետև «Հոգին է կենդանարար»:

Մեր ժողովրդի հերոսական պատմությունը, ասաց Հայոց Հայրապետն իր խոսքի մեջ, պայծառ վկայությունն է այն բանի, «որ մենք, որպես ժողովուրդ և եկեղեցի, ապրել ենք մեր քրիստոնեական հավատքով և հայ մշակույթի ստեղծած հոգևոր արժեքներով, արժեքներ, որոնց միջոցով է, որ դիմագիծ և ազգային նկարագիր են ստանում ժողովուրդները: Ահա այս մտածումների լույսի և ճշմարտության տակ է, որ բաց է անում իր դռները սրբոց Հակոբյանց վանքի Ալեքս և Մարի Մանուկյան նորակառույց վարժարանը:

Այս առաքելական Աթոռը հնուց ի վեր եղել է հավատարիմ այս սկզբունքներին որպես հայ կրոնական հավատքի, հայ դպրության և հայ մշակույթի կենտրոն:

Այսօր էլ, ս. Էջմիածնից ու մայր հայրենիքից հետո, այս սուրբ Աթոռն է հանդիսանում, մանավանդ սփյուռքի մեր ժողովրդի ազգային, եկեղեցական կյանքի արդի պայմանների մեջ, անմար ջահը մեր քրիստոնեական հավատքի և հայ դպրության:

Այնուհետև Հայոց Հայրապետը խոսեց այն մասին, որ այս նորակառույց վարժարանով և ընծայարանով Երուսաղեմի հայոց պատրիարքության համար բացվում է առաքելության և մշակութային գործունեության խոստումնալից մի շրջան Մայր Աթոռ ս. Էջմիածնի հովանու և օրհնության ներքո:

«Առաքելական այս սուրբ Աթոռը, այդ առաքելությունը սրբությամբ և պատվով պիտի կատարի մայր հայրենիքից դուրս, սփյուռքի տառածքի վրա ապրող ավելի քան երկու միլիոն մեր ժողովրդի ծոցում: Հայ սփյուռքն իր ժողովրդով, եկեղեցական և համայնքային իր կազմակերպվածությամբ, իր կրթական մշակութային հաստատություններով և ազգապահպանման իր հերոսական ճիգերով հայկական մի իրականություն է, որ պետք է հաշվի առնել»:

«Ազգային մեծ բարերար, Մայր Աթոռի հարազատ զավակ մեծահարգ Ալեքս Մանուկյանի նվիրատվությամբ կառուցված այս նոր վարժարանը նրա մեծ սրտի ընծայաբերումն է և՛ այս պատմական Աթոռին, և՛ սփյուռքի բովանդակ հայության: Ահա թե ինչու, Մենք ս. Էջմիածնից, Մեր Հայրապետական սրտից ու մահ Հայաստանի Մեր զավակների կողմից կրերենք ջերմ ու սրտագին օրհնություն և զմահատություն ազգային մեծ բարերարին այն բարի մաղթանքով, որ այս կրթական հաստատությունը սկզբնավորությունը հանդիսանա մի նոր շրջանի հոգևոր-կրթական վերածննդյան, Մեր սիրեցյալ եղբոր՝ տ. Եղիշե սրբազան պատրիարքի ղեկավարության ու վերին հոգատարությանը ներքո, որպես մի նոր «աղբիւր բացեալ գիտութեանն Աստուծոյ»:

Մենք բոլորս, հայությունը համայն, պիտի սպասենք որ այս կրթական հաստատությունը դառնա լուսատու մի կենտրոն, Հայ սփյուռքի համար, ուր պիտի դաստիարակվին, որակավոր հայ նոր ու կրթական մշակներ արտասահմանի մեր եկեղեցիների և վարժարանների համար»:

Հայոց Հայրապետը բովանդակալից իր սույն խոսքին ավելացրեց սրտագին բարեմաղթություններ Ալեքս Մանուկյանի կյանքի արևշատության և առողջության համար, «մի բարի և կրթասեր անձնավորություն», ասաց Վահագն Հարյապետը, «որ ավելի քան քսան տարիներ երկնային

ՀԱՅՈՑ ՀԱՅՐԱՊԵՏԸ ՌՈԻՍ ԵԿԵՂԵՑԻ ՊԱՏՄԻՐԱՍԽԻԹԱՆ ՀԵՏ. ԵՐՈՍԻՄՈՒՄԸ

պարզ և օրհնություն կհանդիսանա հայ եկեղեցու և մեր ժողովրդի համար»:

Բոլոր հանդիսականները հոտնկայս և բուն ծափահարություններով դիմավորեցին Հայոց Հայրապետի սույն ճշմարիտ խոսքերն ու բարձր գնահատությունը:

Նորակառույց դպրոցի բացման հանդիսության խանդավառությունն ավելացնում էին ՀԵՄ-ի երկսեռ երգչախումբը՝ խմբավար Սահակ Գալաճյանի ղեկավարությամբ, ինչպես նաև Երուսաղեմի զինվորական նվագախումբը:

Հանդիսության ավարտին նորակառույց վարժարանի սեղանատանը տեղի ունեցավ հյուրասիրություն:

ՓԱՌԱՇՈՒՔ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹՅՈՒՆ՝ Ի ՊԱՏԻՎ ՀԱՅՈՑ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ
ԵՎ ՏԻԱՐ ԱԼԵՔՍ ՄԱՆՈՒԿՅԱՆԻ

Սույն օրը, երեկոյան ժամը 20-ին, ամենապատիվ տ. Եղիշե սրբազան պատրիարքը, ի պատիվ Հայոց Հայրապետի և պրն. Ալեքս Մանուկյանի, պատրիարքարանի գեղակառույց ու ջահագարդ ընդունելության դահլիճում կազմակերպեց շքեղ ընդունելություն՝ ավելի քան չորս հարյուր հրավիրյալների մասնակցությամբ:

Պաշտոնական հրավիրյալների թվում էին Երուսաղեմի հոգևոր պետերն ու արաբ և հրեա պետական բարձրաստիճան պաշտոնատարներ, դիվանագիտական մարմինների ներկայացուցիչներ, ինչպես նաև տեղական մամուլի, հեռուստատեսության աշխատակիցներ, թղթակիցներ և այլ հրավիրյալներ:

Որոշված ժամին, երբ հավաքվել էին հրավիրյալները, Հայոց Հայրապետը, տ. Եղիշե և տ. Շնորհք սրբազան պատրիարքները, տեր և տիկին Ալեքս և Մարի Մանուկյանները, բարձրաստիճան հայ հոգևորականների ուղեկցությամբ, մուտք գործեց դահլիճ՝ բոլոր ներկաների ծափողջույնների ներքո:

Ամենապատիվ տ. Եղիշե սրբազան պատրիարքը խանդավառ խոսքերով և ազգային հպարտության զգացումով հավաքվածներին ներկայացրեց Հայոց Հայրապետին, որը խոսք առավ և ողջունեց բոլոր ներկաներին և սովեց Իր օրհնությունը:

Սույն ընդունելությունն անցավ բացառիկ ջերմ և խանդավառ մթնոլորտում:

Այս ուրախ առիթով ամենապատիվ տ. Եղիշե սրբազան պատրիարքը մեծ սիրով և ուրախությամբ արժեքավոր մանրանկարներով հարուստ հայկական մի ձեռագիր նվիրեց պրն. Ալեքս Մանուկյանին՝ Դետրոյտում նրա անունը կրող նորաբաց թանգարանի համար:

Երուսաղեմի հայոց սրբազան պատրիարքի այս մեծարժեք և սրտաբուխ բացառիկ նվերը որոտընդուստ ծափահարություններով ընդունվեց բոլոր ներկաների կողմից: Վերջում սրբազան պատրիարքին ողղված շնորհակալական և երախտագիտական խոսք ասաց Ալեքս Մանուկյանը:

ԱՅՑԵԼՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Հունիսի 26-ին, հինգշաբթի օրը, առավոտյան ժամը 11-ին, Վեհափառ Հայրապետը, ուղեկցությամբ սրբազան պատրիարքների և եկեղեցական

մեծ շքախմբի, փոխադարձ այցելություններ տվեց հունաց ամենապատիվ տ. **Բենեդիկտոս սրբազան պատրիարքին** և ս. Սիմոնի անդամներին:

Հայոց Հայրապետի, հունաց սրբազան պատրիարքի ու նրանց շքախմբի անդամների միջև տեղի ունեցավ ջերմ գրույց՝ Էկումենիկ ոգով:

Այս առիթով հունաց սրբազան պատրիարքը Հայոց Հայրապետին պատվեց ս. Հարության տաճարի սուաջին կարգի շքանշանով: Իսկ Հայոց Հայրապետը հունաց պատրիարքին պատվեց ս. Գրիգոր Լուսավորչի սուաջին կարգի ադամանդակոտ շքանշանով:

Ժամը 12-ին Հայոց Հայրապետը նույն հանդիսավորությամբ այցելեց Երուսաղեմի լատինաց տ. **Միաքսմո Բեյթրիտի** պատրիարքին, իսկ ժամը 13-ին՝ Երուսաղեմում ֆրանչիսկյան միաբանության կուստոդ Հայր Մատրիլիու Սաքիին:

Ողջույնի և բարեգալստյան ջերմ խոսքերից հետո նվերներ փոխանակվեցին Հայոց Հայրապետի և ֆրանչիսկյան միաբանության մեծավորի միջև:

Ժամը 14-ին Երուսաղեմի ֆրանչիսկյան միաբանությունն իր վանատան ընդարձակ և շքեղ սեղանատանը ճոխ ճաշկերույթով պատվեց Հայոց Հայրապետին, սրբազան պատրիարքներին, հայ հոգևորականաց դասին և հայ ուխտավորներին:

ԱՄՍՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹՅՈՒՆ Ս. ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆՈՒՄ
Ի ՊԱՏԻՎ ՀԱՅՈՑ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ ԵՎ ՊԱՐՈՆ ԱԼԵՔՍ ՄԱՆՈՒԿՅԱՆԻ

Նույն օրը, երեկոյան ժամը 18-ին, Երուսաղեմի հայոց ս. Թարգմանչաց վարժարանի հարկի տակ, Հայոց Հայրապետի բարձր նախագահության ներքո, տեղի ունեցավ ամսվերջի հանդիսություն՝ նվիրված ՀԲԸՄ-ի նախագահի պրն. **Ալեքս Մանուկյանի** նախագահական 20-ամյա գործունեությանը:

Սրբոց Թարգմանչաց երկսեռ միջնակարգ վարժարանը մայրավանքի շրջափակում Կյուլպենկյան մատենադարանին և Ժառանգավորաց հին վարժարանին մոտիկ բարաշեն և քառահարկ փառավոր մի շինություն է՝ կառուցված 1929 թվականին: Այստեղ տվորում են 4-ից 16 տարեկան հասակ ունեցող շուրջ 250 աշակերտ-աշակերտուհիներ՝ մեծ մասամբ անվճար: Դպրոցի ծախսերը հոգացվում են հայոց պատրիարքարանից, արտասահմանյան նվիրատվություններից և որոշ աշակերտներից գանձվող ուսման վարձերից:

Վարժարանն ունի երեք բաժին՝ մանկապարտեզ (երեք դասարան), նախակրթարան (վեց դասարան) և միջնակարգ բաժին (հինգ դասարան): Վարժարանի տեսուչն է տ. **Կյուրեղ Ծ. վրդ. Գաբրիկյանը**, որը ձեռնհասությամբ և մեծ արդյունավորությամբ ավելի քան քսան տարի է, ինչ ղեկավարում է կրթական այս օջախն ամենապատիվ տ. **Եղիշե պատրիարքի** անմիջական հսկողության ներքո:

Վարժարանն օժտված է մահ ուսուցչական որակյալ կազմով՝ բաղկացած հայ և օտար դասախոսներից:

Ժամը 18-ին **Վեհափառ Հայրապետը տ. Եղիշե, տ. Ծնորհք սրբազան պատրիարքները** և շքախմբի բոլոր անդամները հանդիսավորապես մուտք գործեցին ս. Թարգմանչաց վարժարան: Թարգմանչաց և Տատուրյան վարժարանների ողջ աշակերտությունը ծափողջույններով դիմավորեց Հայոց Հայրապետին: Ծառ ուրախ էին մանավանդ փոքրերը. նրանց անմեղունակ

մանկական, հայկական աչքերը խայտում էին երջանկությունից: Վարժարանի դահլիճը լցված էր աշակերտների ծնողներով և հրավիրյալներով:

Հանդիսության բացումը կատարեց վատակաշատ տեսուչ հայր սուրբը: Դպրոցի երգչախումբը կատարեց «Որք զարդարեցին» շարականը, այնուհետև՝ Հայրապետական մաղթերգը: Հաջորդաբար կատարվեցին «Իմ Երևան», «Բարի արագիլ», «Արփա-Սևան», «Գարնանային զով ստավոտով», «Երգիր ինձ համար» հայրենասիրական երգերը:

Զ դասարանի աշակերտուհի Անուշ Նազգաշյանը խոր սալրումով և արվեստով արտասանեց Սիրվա Կապուտիկյանի «Զրահապատ Վարդան գորավար» բանաստեղծությունը: Նույնքան փայլուն հաջողությամբ կատարվեց նաև Եղիվարդի (Եղիշե արքեպ. Տերտերյան) «Կարմիր գորավար» (1975 թ., Երուսաղեմ) հայրենաշունչ և հայատրոսի մեծ պոեմից մի հատված՝ խմբական արտասանությամբ:

Այնուհետև 1974—1975 ուսումնական տարեշրջանի շրջանավարտներ Դալիտա Դեմիրճյանը, Աննա Ադամյանը և Վահե Գարճյանը գրավոր ուղերձով հաջորդաբար ներկայացրին «Ալեքս Մանուկյան մարդը», «Ալեքս Մանուկյան մեծ բարերարը» և «Ոգեկան մարդը՝ Ալեքս Մանուկյան»:

Սևան վրդ. Ղարիբյանն ընթերցեց պրն. Ալեքս Մանուկյանի 20-ամյա նախագահության առթիվ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի գրած սրբազան կոնդակը, որից հետո տեսուչ հայր սուրբը հրավիրեց բարերար պրն. Ալեքս Մանուկյանին՝ ասելու իր շնորհակալության խոսքը:

Հանդիսության երկրորդ բաժնում տեսուչ վարդապետը ներկայացրեց սրբոց Թարգմանչաց վարժարանի ուսումնա-դաստիարակչական աշխատանքների տարեկան ընդհանուր տեղեկագիրը: Այնուհետև տեղի ունեցավ մրցանակաբաշխություն և շրջանավարտների վկայականների տվչություն՝ ձեռամբ և օրհնությամբ Վեհափառ Հայրապետի:

Ծրջանավարտ Ընծա Հարությունյանը Հայոց Հայրապետին, տ. Եղիշե, տ. Ծնորհք սրբազան պատրիարքներին և Ալեքս Մանուկյանին ուղղված երախտագիտության և շնորհակալության մի ուղերձ կարդաց՝ ջերմ ու անկեղծ զգացումներով զեղուն:

Ամավերջի սույն հանդիսության փակումը կատարեց Վեհափառ Հայրապետը՝ հատկապես աշակերտությանն ուղղյալ հայրական ջերմ, ամփջական, սրտառու խոսքով, որը հաճախ ընդմիջվում էր բոլոր ներկաների բուն ու խանդավառ ծափերով:

Վեհափառ Հայրապետը հրաժեշտ առնելու պահին դպրոցի աշակերտությանը բաժանեց, աջահամբույրով, ս. Էջմիածնից բերված խաչիկներ:

ՍՐԲՈՑ ՀԱԿՈԲՅԱՆՑ ՎԱՆՔԻ ՏՆՏՈՒՐ ՏՆՏՈՒՐՅԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ

Երուսաղեմի հայոց ամենապատիվ սրբազան պատրիարքի նախաձեռնությամբ և հսկողությամբ ու ամերիկահայ ծանոթ ազգային-հասարակական գործիչ Տատուր Տատուրյանի բարերարությամբ 1969 թվականին սրբոց Հակոբյանց վանքի միաբանական թաղամասում բացվեց երրորդ կրթական մի օջախ ժառանգավորաց և ս. Թարգմանչաց վարժարանների կողքին:

Սույն նորարաց վարժարանի նպատակն էր, բարերարի առաջարկությամբ, հայ աշակերտությունը բերել հատկապես Թուրքիայի ներքին գավառներից, հայեցի կրթություն և դաստիարակություն տալ նրանց և ապա

ուղարկել հայրենիք բարձրագույն մասնագիտական ուսում ստանալու և հայրենի ժողովրդին ծառայելու համար:

1969 թվականի սեպտեմբերին Թուրքիայից բերված երեսունհինգ աշակերտներով սկսեց գործել բարերարի անունը կրող սույն դպրոցը, որի պատասխանատու ղեկավարությունն ու տնօրենությունը տ. Եղիշե պատրիարքի կողմից վստահվեց սիրված մանկավարժուհի Արփինե Սարգիսյան—Նազգաշյանին, որը ձեռնհաստրեմ և մեծ նվիրումով է կատարում ուսումնա-դաստիարակչական, ազգօգուտ ու հայրենասիրական այս գործը, իր ամուսնու՝ Հրանդ Նազգաշյանի գործակցությամբ:

Վեհափառ Հայրապետը, սրբազան պատրիարքները, Տատուրյան վարժարանի բարերար Տ. Տատուրյանը և վարժարանի տեսչությունը. Երուսաղեմ

Տատուրյան վարժարանը գիշերօթիկ է: Աշակերտությունն իր ուսումնական կրթությունը ստանում է Թարգմանչաց վարժարանի նախակրթարանում: Տատուրյան վարժարանի խոստումնալից և ուսումնաստենչ աշակերտներն ընդունվում են ժառանգավորաց վարժարան:

Անցնող վեց տարիների ընթացքում Տատուրյան վարժարանի նախկին սաներից երկուսը ստացել են վարդապետական աստիճան, այդ թվում՝ տ. Վիգեն վրդ. Ալբազյանը և տ. Խաժակ վրդ. Պարսամյանը, իսկ շուրջ երեսունը սարկավագներ և ուրարակիրներ են:

Տատուրյան վարժարանի յուրաքանչյուր աշակերտի համար տարեկան ծախսվում է շուրջ 600 դոլլար: ԱՄՆ-ում, բարերար Տատուր Տատուրյանի գլխավորությամբ, ստեղծվել է «Հայ Երուսաղեմի պատրիարքության բարեկամներու ընկերակցություն»-ը, որը հոգում է վարժարանի ծախսերը: Բարերար Տատուր Տատուրյանն ամեն տարի իր նյութական միջոցներով փակում է դպրոցի բացը:

ԹԵՌԻՄ Ս. ՀԱՐՈՒԹՅԱՆ ՏԱԺԱՐԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՍԻ Ս. ԱՍՏՎԱԾԱԾԻՆ ԽՈՐԱՆԻ

ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ ԳՈՒՄԱՐՈՒՄ

Հունիսի 27-ին, ուրբաթ օրը, երեկոյան ժամը 18-ին, Երուսաղեմի հայոց պատրիարքարանում, **Վեհափառ Հայրապետի** բարձր նախագահության ներքո, գումարվեց հանդիսությունների առթիվ Երուսաղեմ ժամանած եպիսկոպոսների խորհրդակցական ժողով՝ աստեղնապետությամբ **ամենապատիվ տ. Եղիշե սրբազան պատրիարքի:**

Եպիսկոպոսական խորհրդակցական սույն ժողովին մասնակցում էին տ. **Շնորհք սրբազան պատրիարքը, տ. Կոմիտաս արքեպ. Տեր-Ստեփանյանը, տ. Սիոն արքեպ. Մանուկյանը, տ. Սերովբե արքեպ. Մանուկյանը, տ. Պսակ արքեպ. Թումայանը, տ. Թորգոմ արքեպ. Մանուկյանը, տ. Շահեն արքեպ. Աճեմյանը, տ. Տիրայր եպս. Մարտիրոսյանը և տ. Վաչե եպս. Հովսեփյանը:**

Խորհրդակցական սույն ժողովը շարունակվեց նաև շաբաթ օրը:

Ժողովում քննարկվեցին հայերեն Աստվածաշնչի գիտական բնագիրը պատրաստելու և հրատարակելու հարցը, ինչպես նաև հայ եկեղեցու ծիսական բարեկարգության վերաբերյալ մի շարք հարցեր:

ՀԱՅՈՑ ՀԱՅՐԱՊԵՏԸ «ՀՐԱԾԱՓԱՌ»-ՈՎ ՄՈՒՏՔ Է ԳՈՐԾՈՒՄ Ս. ՀԱՐՈՒԹՅԱՆ ՏԱԾԱՐ

Հունիսի 28-ին, շաբաթ օրը, ժամը 16-ին, **Վեհափառ Հայրապետը,** վեհաշուք հանդիսությամբ, եկեղեցական թափուրով և ծովածալալ ժողովրդի ուղեկցությամբ, մուտք գործեց սուրբ Հարության տաճար:

Պատրիարքարանի դահլիճից կազմված էր եկեղեցական մեծահանդես թափուր՝ մասնակցությամբ երկու սրբազան պատրիարքների, արքեպիսկոպոսների, եպիսկոպոսների, հյուր հոգևորականների, ս. Աթոռի ողջ միաբանության, բոլորն էլ զգեստավորված իրենց դիրքի և աստիճանի համաձայն, ծանրագին շուրջառնեքով:

Թափուրին մաս էին կազմում նաև Ժառանգավորաց, ս. Թարգմանչաց և Տատուրյան վարժարանների աշակերտները, ուսանողական նվագախումբը, երուսաղեմահայ մարզական կազմակերպությունների արիներն ու արեւմուշները:

«Որ զխորհուրդ քո գալստեան» շարականի երգեցողությամբ եկեղեցական թափուրը, հանդիսաբալլ ու վեհ, առաջնորդվում էր ս. Հարության տաճար եկեղեցու զանգերի տոնական ու հաղթական հնչյունների ներքո, դրոշագարդված փողոցներով, տներից և պատշգամբներից շաղ տրվող ծաղիկների անձրևի, մայքերի վրա խոնված հայ և օտար ժողովրդական բազմության հիացական արտահայտությունների ներքո:

Հայոց Հայրապետն Իր ճանապարհի վրա օրհնում էր բարեպաշտ հայ և օտար ուխտավորներին, որոնք ամբողջ ճանապարհի երկարությամբ խոնվել էին մինչև պատմական մեծ տաճարի մուտքը:

Եկեղեցական թափուրը մուտք գործեց տաճար, մինչ դպիրները քաղցրաձայն հնչեցնում էին «Հրաշափառ»-ը: Սարկավագները մատուցեցին խունկ ու բուրվառ: Հայոց Հայրապետը խնկարկեց Ուշաթափման վայրը, ծնրադիր ու գլխաբաց համբուրեց սրբատեղին, ապա նույն հանդիսավորությամբ առաջնորդվեց Քրիստոսի լույս գերեզման, ուր մուտք գործեց և կատարեց Իր ուխտն ու աղոթքը:

Այնուհետև, սուրբ գերեզմանի շուրջ թափոր դառնալուց հետո, **Հայոց Հայրապետն** առաջնորդվեց **ս. Հարության տաճարի** հայկական մասի Գողգոթան՝ կատարելու համար մեծահանդես նախակատիքն ու օծումը 1963 թվականից հետո նորոգված և վերաշինված **ս. Աստվածածին** և այլ խորանների: Սույն հանդիսությանը ներկա եղան նաև քույր եկեղեցիների բազում բարձրաստիճան ներկայացուցիչներ:

**ԾԱԾԿԵՐՈՒՅԹ ԱԼԵՔՍ ՄԱՆՈՒԿՅԱՆ ՆՈՐԱԿԱՌՈՒՅՑ
ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՍԵՂԱՆԱՏԱՆԸ**

Նույն օրը, ժամը 20-ին, Ալեքս Մանուկյան նորակառույց վարժարանի սեղանատանը տրվեց ճաշկերույթ՝ ի պատիվ Հայոց Հայրապետի, Երուսաղեմ ժամանած հայ հոգևորականության և հյուրերի:

Ծաշկերույթին ներկա էին **ս. Աթոռի** ողջ միաբանությունը, շուրջ հարյուր հիսուն հրավիրյալներ, ինչպես նաև ժառանգավորաց և Տատուրյան վարժարանների աշակերտները:

Սուրբ Աթոռի բարիքներով ծանրաբեռնված սեղանների շուրջ շուտով ստեղծվեց խանդավառ ու հայրենասիրական մթնոլորտ, որի ընթացքում **տ. Սերովբե արքեպ. Մանուկյանը** և ապա հայրապետական շրախմբի անդամ, «Էջմիածին» ամսագրի խմբագրապետ ու հոգևոր ճեմարանի ավագ դասախոս **Արթուր Հատիսյանը**, հանդես եկան օրվա խորհրդին նվիրված խանդավառ ճառերով:

Ծաշկերույթն ավարտվեց Վեհափառ Հայրապետի գոհաբանական աղոթքով:

**ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍԱՎՈՐ Ս. ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՎ ՔԱՐՈՋ
ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԼՈՒՅՍ ԳԵՐԵԶՄԱՆԻ ՎՐԱ**

Հունիսի 29-ին, կիրակի օրը, առավոտյան ժամը 9-ին, **Վեհափառ Հայրապետը** հանդիսավորապես առաջնորդվեց **ս. Հարության տաճար՝ Քրիստոսի լույս գերեզմանի** վրա մատուցելու **ս. պատարագ**:

Պատարագի ընթացքում սուրբ սեղանին ապաստարկում էին **տ. Տիրայր, տ. Վաչե** արքեպանները, **տ. Փառեն, տ. Վիգեն, տ. Վահան, տ. Սևան** վարդապետները և սարկավագաց ամբողջ խումբը:

Ս. պատարագի երգեցողությունը կատարում էր ՀԵՄ-ի երկսեռ երգեցիկ խումբը՝ խմբավար **Սահակ Գալաճյանի** ղեկավարությամբ:

Ս. պատարագի երգեցողության որոշ մեներգները կատարվեցին **տ. Պսակ, տ. Կոմիտաս** և **տ. Թորգոմ** արքեպիսկոպոսների կողմից:

Ս. պատարագի ճաշու գիրքը ընթերցեց ամենապատիվ **տ. Շնորհք արքեպան պատրիարքը**:

«Հայր մեր»-ից առաջ **Հայոց Հայրապետը** խոսեց հոգեշունչ քարոզ՝ «Լուսովի քով Քրիստոս, ամենեքեան լուսաորեցաք» աղոթքի բնաբանով:

Իր քարոզի սկզբին Հայոց Հայրապետն ասաց, որ «Այսօր իր կյանքի ամենահոգիչ պահերից մեկն է ապրում, և ավելի քան երբեք զգում է ճշմարտությունը իր քարոզի բնաբանին Քրիստոսի թափոր այս գերեզմանի առաջ»:

Հայոց Հայրապետը շեշտեց, որ, գալով սուրբ քաղաք «յուփառ և յերկրպագությամբ», «զոհություն կմատուցանենք Ամենակալին Աստուծո, որ կրկին

ՔԱՐՈՋՈՒՄ Է ՀԱՅՈՑ ՀԱՅՐԱՊԵՏԸ Ս. ՀԱՐՈՒԹՅԱՆ ՏԱԺԱՐՈՒՄ. ԵՐՈՒՍԱԴԵՄ

անգամ մխիթարություն շնորհեց Մեզի պատարագելու Քրիստոսի լույս գերեզմանի վրա, գերեզման, որի խորհուրդն ու ոգեկան ուժը զգացել են միշտ մեր Հայրապետներն ու ժողովուրդն ահա երկու հազար տարիներից ի վեր»։ «Քրիստոսի գերեզմանի լույսը», ասաց Հայոց Հայրապետը, «դարերի միջով բաշխվել ու բաշխվում է նաև այսօր, հավասար զորությամբ և ուժգնությամբ, համայն աշխարհին։ Դարեր առաջ աշխարհն իր սիրտը բացեց Քրիստոսի Ավետարանի լույսին ու ջերմորեն ընդունեց Աստվածորդու Հարության բարի լուրը, նրա հավիտենական կենդանության ավետիսը։ Քրիստոսի օրերից իսկ Ավետարանի այդ լույսը հասավ նաև Հայաստան աշխարհն ու Թաղեոս և ու. Բարթողիմեոս առաքյալների քարոզությամբ։ Այդ լույսը է՛լ ավելի տարածվեց և թափանցեց հայ ժողովրդի սրտի մեջ ու. Գրիգոր Լուսավորչի առաքելական քարոզությամբ, հայոց Տրդատ թագավորի օրով։ Մենք ու. Գրիգոր Լուսավորչի գավակներն ենք, նրա ժողովուրդը, որ նույն ջերմությամբ բաց է անում իր հոգին նաև այսօր Ավետարանի այդ լույսին, որպեսզի չտկարանա այն մեր սրտերի մեջ, չտկարանա աշխարհի և մարդկության առաջ»։

«Քրիստոնեական այդ լույսի մեջ», շեշտեց Վեհափառ Հայրապետը, «ծաղկեց նաև հայ մշակույթը, որպեսզի այդ մշակույթով շարունակենք մեր հոգևոր առաքելությունը մեր ժողովրդի ծոցում և մարդկության մեջ»։

Այնուհետև Հայոց Հայրապետը մեծ խաղաղապաշտությամբ և հոգեկան մխիթարությամբ արտահայտվեց վերջին ավելի քան տասը տարիների ընթացքում Երուսաղեմի ու. Հարության տաճարի հայկական բաժնի նորոգված և վերաշինված խորանների և այլ շինությունների մասին, որոնք իրենց վրա կրում են հայ եկեղեցու դասական ճարտարապետության, մանրանկարչության և քանդակագործության ցայտուն դրոշմը։ Այս առթիվ Հայոց Հայրապետը ջերմորեն շնորհավորեց տ. Եղիշե սրբազան պատրիարքին, որի վերին հսկողությամբ եղած նորոգությունները կատարվել են մեծ բարեխղճությամբ և արվեստով։

Հայոց Հայրապետն իր բարձր ուշադրությանն ու գնահատությանն արժանացրեց աշխատանքի բաժինը տ. Ծաֆե արքեպիսկոպոսի, տ. Կյուրեղ ծ. վարդապետի և շինարար ճարտարապետներ պրոֆ. Էդվարդ Ութուշյանի և Տիրան Ոսկերիչյանի, որոնք տաղանդով ու բարձր ճաշակով նախագծել ու կենսագործել են շինարարությունը ու. Հարության տաճարի հայկական մասի։

Հայոց Հայրապետն իր սույն հոգեշունչ քարոզն ավարտեց՝ մաղթելով միություն և համագործակցություն մեր նվիրապետական բոլոր Աթոռներին, խաղաղություն՝ աշխարհին ու մանավանդ Միջին Արևելքին, բարեկամություն և խաղաղ գոյակցություն՝ բոլոր ազգերին։

ՄԻԱԲԱՆԱԿԱՆ ԺԱՅՈՒՆՆԵՐ ՎԱՆԱԿԱՆ ՍԵՂԱՆԱՏԱՆԸ

Նույն օրը, ժամը 16-ին, սրբոց Հակոբյանց վանքի վանական սեղանատանը ճաշկերույթ տրվեց՝ ի պատիվ Վեհափառ Հայրապետի, Նրա շքախմբի անդամների և բոլոր հյուրերի։

Ճաշկերույթի ընթացքում, խոսք առնելով, տ. Եղիշե սրբազան պատրիարքը շեշտեց, որ հունիսի 22—29 օրերը ու. Աթոռի համար եղան անսահման երջանկության, ազգային հպարտության անմոռանալի օրեր, ոչ թե «հայկական մի շաբաթ», այլ «հայկական մի դար», որովհետև Հայոց Հայ-

րապետի ներկայությունը բերեց «դար մը մտածում», «դար մը ապրում», «դար մը զգացում»:

Այնուհետև սրբազան պատրիարքը եղբայրական ջերմ սիրով ողջունեց ներկայությունը Կ. Պոլսի ամենապատիվ տ. Շնորհք սրբազան պատրիարքի՝ շեշտելով, որ Հայոց Հայրապետի շնորհաբեր սույն այցելության առիթով վերացան Երուսաղեմի և Կ. Պոլսի պատրիարքական Աթոռների միջև ժամանակավորայ թյուրիմացությունները, և ստեղծվեց ռգեկան մի կամուրջ: «Իր արցունքին մեջ,—ասաց սրբազան պատրիարք հայրը,—կտոր մը ժպիտ թող ունենա մեր ժողովուրդը ի տես մեր այսօրվա եղբայրական միասնության: Հայոց Հայրապետի ս. Երուսաղեմ այցելության մեծագույն բարիքներեն մեկը եղավ միասնության վերահաստատումը մեր երկու Աթոռներուն միջև»:

Պատրիարք սրբազան հայրը նույն ջերմությամբ ողջունեց նաև ս. Երուսաղեմ ժամանած հայ եկեղեցու սրբազան թեմակալ սուաջնորդների, հոգևորականության և թանկագին հյուրերի ներկայությունը:

Միաբանական սեղանին խոսք առավ ամենապատիվ տ. Շնորհք սրբազան պատրիարքը:

Տ. ՇՆՈՐՀՔ ՍՐԲԱԶԱՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻ ԽՈՍՔԸ

«Հակառակ այն իրողության, որ մենք շատոնց ի վեր մեծ փափաք ունեինք Երուսաղեմ այցելելու, սակայն երբ ստացանք Երուսաղեմի ամեն. Պատրիարքի եղբայրական հրավերի հեռագիրը՝ վարանումը մեզ պաշարեց: Երթա՞լ, թե չերթալ: Քիչեր այլ և զորավոր պատճառներ ունեին չերթալու, որքան՝ մենք: Սակայն մեկդի հրեցինք վարանումի այդ պատճառները, ընթացք տալու համար այն մյուս մտածումներուն, որոնք կմղեին զմեզ ընդունիլ Երուսաղեմի ամեն. Պատրիարքի հրավերը: Ու սա պահուս մենք երջանիկ ենք այդ հրավերը ընդունած ըլլալնուս համար:

Այս ընդունելության մեջ բնականաբար իրենց կարևոր քաժինը ունեցան զգացական ու անձնական պատճառներ, որոնց անդրադարձանք մենք մեր ժամանման առաջին օրը մեր ուխտը և աղոթքը կատարելու ատեն սրբոց Հակոբյանց Մայր տաճարին մեջ: Երբ կյանքիդ 60—62 տարիներում ավելի քան քառորդը անցուցած ես միջավայրի մը մեջ, այդ միջավայրը պիտի պահե իր քաշողականությունը և հրապույրը քեզի համար: Երբ կյանքիդ ավելի քան կեսը պաշտոնապես ու գործնականապես կապված ես հաստատության մը, որուն տարեկան օրացույցին մեջ անխափան երևցած է անունդ 1927—1960 տարիներու ընթացքին, չես կրնար մոռնալ այդ հաստատությունը: Արդարև ես զիս միշտ անդամ նկատած եմ սրբոց Հակոբյանց միաբանության: Սրտիս կապերը երբեք չեն խզված անոր հետ, որովհետև այն քիչը որ կրցած եմ ըլլալ նախ կպարտիմ Աստուծո ես ապա՝ սրբոց Հակոբյանց վանքին:

Սակայն այս անձնական ու զգացական պատճառներեն ավելի լուրջ ու զորավոր էին այն մյուս խորհուրդները, որոնք թելադրեցին մեզի սիրով ընդառաջելու եղբայրական այս հրավերին: Մենք պարտական զգացինք այս օրերուն այստեղ ներկա գտնվիլ, իբրև Հայց. եկեղեցվո մկիրապետական Աթոռներեն մեկին զահակալը անգամ մը ես հաստատելու գործնականապես, Հայց. առաքելական եկեղեցիի միասնականությունը ընդ հովանյալ Ամենայն Հայոց Հայրապետության:

Այլևս այնքան մը հասունացած պետք է ըլլանք յուրացնելու և կենսագործելու համար սա հիմնական գաղափարը թե Հայաստանյայց առաքելական ու տառապյալ եկեղեցիի միասնականությունը բարձրագույն սկզբունքն է, որուն համար պետք է զոհենք, բացի ճշմարտութենէն, ամեն նկատում: Մենք ուզեցինք ուրեմն այս առիթը օգտագործել ամենէն առաջ շեշտելու և դրսևորելու համար Հայց. եկեղեցիի միասնականությունը, առ նվազն անոր Էջմիածնի անմիջական իրավասության ներքև գտնվող մայր և մեծագույն հատվածին: Այս գերագույն նպատակը իրագործելու համար մենք ողջագործեցանք Երուսաղեմի ամեն. Պատրիարքին հետ մեր առաջին հանդիպումին, ու հիշատակեցինք իր անունը՝ անցյալ կիրակի, Սաղիմական Հոգեգալստյան տոնին, երբ ս. պատարագ կմատուցանեինք սրբոց Հակոբյանց Մայր տաճարին մէջ: Ու ցրելու համար մտքերու մէջ համեցող հավանական ամեն թյուրիմացություն այս մասին, մեր առաջին գործը պիտի ըլլա մեր Աթոռը վերադարձին, հրահանգել որ վերսկսվի հիշատակությունը նաև Երուսաղեմի պատրիարքի անվան, ի ժամ ս. պատարագի, մեր բոլոր եկեղեցիներուն մէջ, թե իսկ բոլորովին տարբեր եղած ըլլա մեր տեսակետը կանոնական այս հարցի մասին: Սույն տնօրէնությամբ մեր նպատակն է լոկ գործնականապէս հայտարարած ըլլալ, որ վերջ գտած է երկու Աթոռներու միջև գոյացած ցրտությունը և տիրապետած է հաշտության, համերաշխության ու գործակցության մթնոլորտը:

Բացի հիմնական ու կեդրոնական այս մտածումէն մենք ունեցանք նաև ուրիշ կարևոր շարժառիթներ այսօր այստեղ գտնվելու:

Մենք ուզեցինք խառնել նաև մեր խնդրակցությունը այն հասարակաց ուրախության որ գիտեինք թե պիտի ստեղծվեր Ալեքս ու Մարի Մանուկյան ժառանգավորաց վարժարանի և ընծայարանի նորակերտ շէնքին բացման առիթով: Մենք ուզեցինք անձամբ շնորհավորել և մեր գնահատանքն արտահայտել տեղ եւ տիկ. Ալեքս Մանուկյաններուն, իրենց այս մեծագործության պատկումին առիթով: Տեղ և տիկ. Ալեքս Մանուկյաններ առաջին օրէն լավ հասկցան կարևորությունը և կենսականությունը նաև այն կրթական ու մարդասիրական գործին, զոր մենք կկատարենք Թուրքիոյ մէջ, և իրենց բարոյական ու նյութական օժանդակությունը անպակաս ըրին ամեն անգամ որ մենք պետք ունեցանք անոնց: Մեր բարոյական պարտքը մասամբ մը հատուցած եղանք անձամբ ներկա ըլլալով իրենց հոյակապ ձեռակերտին բացման փառավոր հանդիսության:

Մենք ուզեցինք նաև անձամբ տեսնել մեր դրկած «Տատուրյան սաները», և մեր գնահատանքը և օրհնությունը տալ պ. Տատուր Տատուրյանին իր այս սքանչելի ձեռնարկին համար, որ կկատարվի սրբոց Հակոբյանց հարկին տակ ընդ հովանավ Երուսաղեմի առաքելական Աթոռոյ ամենապատիվ Պատրիարքին: Մենք պ. Տատուր Տատուրյանին հետ ներկա եղանք այս բույնի ձագուկներուն՝ և անկէ հասունացած Ժառ. վարժարանի սաներու սիրո սեղաններուն, և արտահայտեցինք մեր գնահատանքը և զօհունակությունը կատարված շնորհակալ աշխատանքին համար, թե պր. Տատուրյանին և թե սույն հաստատության անձնակազմին: Արդարև հորմէ հետեւ փակվեցան դռները արաբական երկիրներու, իրոնցմէ առհասարակ կուգային Ժառ. վրժ.-ի աշակերտները, լայնորեն բացվեցան դռները Թուրքիոյ հայության, ուրկէ սկսաւ Երուսաղեմ ստանալ իր նոր ժառանգավորացուները: 1969 թվականէն առդին մենք շուրջ 200 ուսանողներ դրկած ենք Երուսաղեմ. պիտի շարունակենք դրկել պարագաներու պայմաններու թույլատրած չափով: Ասկա

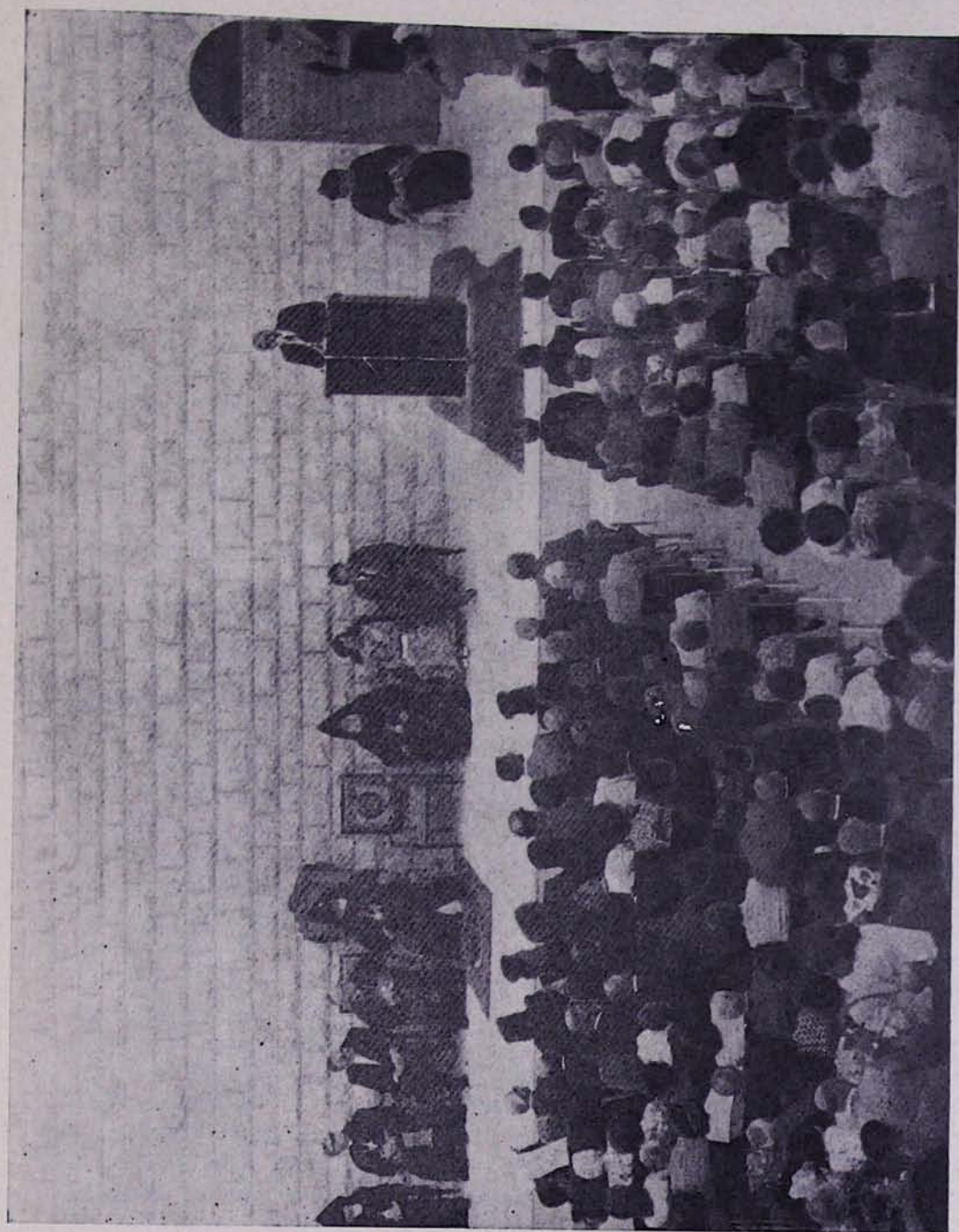
ոչ միայն Երուսաղեմի օժանդակության հարց մըն է, այլ նաև իմաստով մը ինքնօգնություն մը, քանի որ մեր ս. Խաչ դպրեվանքը մեր երկրի Կրթական տնօրենության որոշումով դադրած է այնևս կրոնական վարժարան լինելէ։ Ուստի մենք ևս Երուսաղեմէն պիտի ակնկալենք մեր կուսակրոն հոգեւորականներու պահանջքը, որով Երուսաղեմի ժառ. վարժարանը կվերածվի նաև մեր հոգևոր դպրանոցին։

Մյուս կողմէն մենք ուզեցինք սիրով ընդառաջել Երուսաղեմի ամեն. Պատրիարքի հրավերին, իբրև ներկայացուցիչը Թուրքիոյ հայության, որ ինչպէս ծանոթ է, անցյալին մեջ կարևորագույն դերը կատարած է Երուսաղեմի Աթոռին և անոր սրբատեղյաց պաշտպանության, պահպանության և պաշտոնության մեջ։ Պոլսոյ պատրիարքները և ամիրանները իրենց դիմում-պաշտոնության մեջ։ Պոլսոյ պատրիարքները իրենց նշանակալից անկողնի-անհամար ուխտաւորներ իրենց նշանակալից անկողնի-անհամար ուխտաւորները։ Ու Պոլսոյ մեր ուղիքի և կանգուն պահած են պանծալի այս հաստատությունը։ Ու Պոլսոյ մեր Աթոռը և ժողովուրդը թեև կապրի ներկայիս իր նվազման շրջանը, բայց երբեք չէ դադրած մասնավոր կերպով հետաքրքրվել Երուսաղեմի առաքելական Աթոռով և ս. տեղերով։

Հետևաբար նույնքան կարևոր այս պարագան շարժման մեջ դրավ զմեզ սիրով և հատուկ հետաքրքրությամբ Երուսաղեմ գալու։ Գիտե՞լիք թե երկար ատենէ ի վեր նորոգության մեջ էին ս. Հարության տաճարի մեր ազգապատկան մասերը և մատուռները։ Մենք մասնավոր հետաքրքրություն և հոգածություն ունեցած ենք ս. տեղյաց նկատմամբ և հետևաբար քաջ առ քաջ հետևած ենք հեռվէն՝ աշտոնել կատարվող նորոգության կարևոր աշխատանքներուն, որոնց հիմքերը, պարագաներու քերմամբ, մեր լուսարարապետության օրերուն դրված էին։ Այս նորոգության մեծագույն մասամբ ավարտումը և նորակառույց ս. Սեղաններուն օծումը Ամենայն Հայոց Հայրապետի ձեռամբ կարևոր հանգրվան մըն էր ոչ միայն հայ Երուսաղեմի տարեգրության մեջ, այլ նաև հայ եկեղեցիի պատմության մեջ։ Ս. տեղերը կարծիքով ավելի կարևորություն ունին շատ տեսակետներէ, ասոնց հիմնականը եթէ այդ տեղերուն հուշակայքերն ըլլալն է մեր Տիրոջ փրկագործության մեծ խորհուրդին, մյուսն է ցուցանիշ հանդիսանալը Հայոց եկեղեցիին գրաված կարևոր դիրքին քրիստոնեական հին եկեղեցիներու ամբողջության մեջ։

Այս անկյունակետն ևս դիտված՝ պարտավոր էինք մենք ալ ներկա գտնվիլ ազգապատկան ս. տեղերու վերանորոգության և օծման նախկատիքին իբրև մեկ օղակը Հայոց եկեղեցիի նվիրապետական կառույցին։ Ականատես ըլլալէ հետո կատարված աշխատանքներու արդյունքին, կըրնանք վկայել որ այս ընդհանուր նորոգչական գործին մեջն մեր եկեղեցին ամենէն շահավորը և ամենէն գեղարվեստաւորը դուրս եկած է, նախկին խուցերու և խորաններու՝ ինչպէս նաև մանր մատուռներու լաքայրիկներէն վերակազմած ըլլալով գեղեցկագույն վերնատան եկեղեցին ամբողջ Տաճարին մեջ։ Ու Հայոց առաքելական եկեղեցիին ունեցած պատմական դիրքը ավելի քան երբեք ամրապնդված է քրիստոնեական մեծագույն այս սրբավայրին մեջ։ Մենք սիրով կշնորհակտենք ս. Աթոռին Գահակալը, միաբանությունը ու հատկապէս նորոգչական այս աշխատանքին անմիջական վերակացուները և գործադրիչները, ձեռք բերված այս նշանակալի արդյունքին համար։

Հավարտ մեր խոսքին՝ թող ներքին մեզի կարճատև մտածում մը։ Ներկա լինելով ու մասնակցելով այս փառահեղ հանդիսության, մենք ապրեցանք

ԱԼԵԿՍԱՆԴՐՈՍԻ ՄԱՆՈՒԿՅԱՆ ԺԱՐԱՆԳԱՎՈՐԱՑ ՎԱՐՈՒՄՆԻ ԵՎ ԸՆԾԱՅԱՐԱՆԻ
ՆՈՐԱԿԵՐՑ ԾԵՆՔԻ ԲԱՑՈՒՄԸ

հոգեկան հրճվանքի հազվագյուտ պահեր: Բայց միաժամանակ մենք զմեզ դրած եղանք, հավաքաբար, պատասխանատվության մը ներքև:

Երուսաղեմի Ժառ. Վարժ.-ը մեր այն հոգևոր դպրանոցն է, որ օժտված է առավելագույն կարելիություններով եկեղեցականներ պատրաստելու: Ամեն ինչ որ անհրաժեշտ է դպրեվանքի մը համար ունի ան. կրոնական ու եկեղեցական շրջանակ, մշակութային ճոխ մթերք, մեծ մատենադարան, ամենօրյա աղոթք ու պաշտամունք, անցյալ և ավանդություն, այլովքն հանդերձ: Այս բոլորը պակասեցան այս օրերս ժառանգավորաց վարժարանի և ընծայարանի փառավոր և ընդարձակ շենքով, օժտված և օժտելի՝ արդիական գրեթե բոլոր պայմաններով: Հարցը, որ կենթադրեմ թե ամենքիս մտքերում մեջ կծագի այն է, թե ինչպես ընել, որ Ժառ. վարժարանը առավելագույն և լավագույն չափով ծառայե իր իսկական նպատակին: Տարակույսն վեր է, թե ամեն կողմե շատ կարիք կա լավ կազմավորված հոգևորականներու և մտքի մշակներու: Թերևս մինչև հիմա կիրարկված միջոցներով կարելի չըլլա լրիվ հասնել ակնկալված նպատակին: Որևէ վարժարանի մը աշակերտությունը առհասարակ կկազմավորվի ուսուցիչներով և օրինակով: Դպրոց ըսվածը իր վերջին վերլուծումին մեջ կվերածվի ուսուցիչի և օրինակի, և այդպես է իրականությունը հատկապես կրոն. վարժարաններու համար: Հետևաբար ոչ մեկ դժվարության և գոհողության առջև կանգ պետք է առնել օժտելու համար նոր ժառանգավորացը և ընծայարանը կարողագույն մտքի ույժերով: Կենթադրենք որ առաքելյան Աթոռը ներկայիս ի վիճակի չէ առանձին ի գլուխ հանելու այս գործը. հետևաբար կծագի անհրաժեշտությունը ամենքիս համագործակցության. ու ասիկա իրավունքը և արդար պահանջքն է Երուսաղեմի Աթոռին, քանի որ ժառանգավորաց վարժարանը միայն ս. Հակոբյանց վանքին համար միաբաններ չէ որ կհասցնե այլ՝ ամբողջ Հայց. եկեղեցիին հոգևոր պաշտոնյաներ, ինչպես կհաստատեն ներկա իրականությունը, որը գրեթե սփյուռքի, ամբողջ տարածքին վրա, մեր բոլոր թեմերում մեջ՝ կպաշտոնավարեն Երուսաղեմի ժառանգավորաց վարժարանեն շրջանավարտ հոգևորականներ:

Մենք, Թուրքիո հայությունը, «արծաթ եւ ոսկի ոչ ունիմք». բայց պիտի շարունակենք տալ ինչ որ ունինք, պիտի շարունակենք հայթայթել Երուսաղեմի Աթոռին համար կարևորագույն հում նյութը—աշակերտությունը: Ծառ բնականորեն Մայր Աթոռը անպակաս պիտի ընե իր բարոյական հովանավորությունը և օժանդակությունը, ինչպես ըրած է ցարդ: Սակայն, ըստ մեզի, կարևորագույնը պիտի լինի կազմությունը արտասահմանեմ բարձրագույն մակարդակի կեդր. հանձնախումբի մը, որ ստանձնե այս սրբազան գործի նյութական հոգը, անոր առավելագույն բաժինը ինչպես եղավ արդարև ս. տեղյաց նորոգության պարագային: Սակայն բացահայտ է, թե գլխավոր գործը պիտի կատարվի այստեղ, ս. Աթոռին մեջ, իբրև գործադիր ույժ և իբրև կենսագործող ձեռք: Հոգևորականներ պատրաստելու այսպես ասած սույն գործարանի վարիչները, գործիչներ և արտադրիչները գլխավորաբար ս. Հակոբյանց միաբանները պիտի ըլլան: Մենք վստահ ենք որ ս. Հակոբյանց միաբանությունը, առաջնորդությամբ իր ամեն. Պատրիարքին, և ամբողջ իր վարչական մեքենականությամբ ինքզինքը պիտի ենթարկե սրբազան պրկումի և օրինակելի կարգապահության, իրագործելու համար, առավելագույն և լավագույն չափով, այս վարժարանի գերագույն նպատակը:

Մենք անգամ մը ևս կխնդակցինք ու կշնորհավորենք Երուսաղեմի ամեն. Պատրիարքը և միաբանությունը, ձեռք ձգված այս հոյակապ հաջողու-

թյանց համար: Մենք անգամ մըն ալ կհայտնենք մեր գոհունակությունը մեզի եղած եղբայրական այս հրավերին՝ ինչպես նաև մեր անձին և մեր հետևորդներուն նկատմամբ ցույց տրված հյուրամեծարության համար: Ու կաղոթենք, որ նվիրապետական մեր Աթոռներու այս եղյակ եղբայրական հանդիպումը վերածվի երջանիկ օր մը քառյակ հանդիպումի, ու այս անգամ իր ամբողջականությամբ և իր լրությանը մեջ իրագործվի Հայց. եկեղեցիի միասնականությունը, ի փառս Աստուծո, ի պայծառություն մեր եկեղեցիին և ի հոգևոր մխիթարություն մեր ժողովուրդին»:

Միաբանական սույն ճաշին խոսք առավ նաև Հայոց Հայրապետը՝ շեշտելով, որ Իր այցելությունը սրբոց Հակոբյանց վանք մտնելուն է իր ավարտին: «Այս օրը ևս», ասաց Հայոց Հայրապետը, «ամսոռանալի հիշատակներով և տպավորություններով լեցուն մի օր եղավ Քրիստոսի լույս գերեզներով և տպավորություններով լեցուն մի օր եղավ Քրիստոսի լույս գերեզներով: Մեզ համար հոգեկան մասնավոր ուրախություն ու մխիթարություն է», ավելացրեց Հայոց Հայրապետը, «սիրո այս սեղանի շուրջ Մեր աջ և ձախ կողմերում ունենալ Երուսաղեմի և Կ. Պոլսի ամենապատիվ Մեր սրբազան եղբայրներին»:

«Մենք երջանիկ կաթողիկոս ենք,—ասաց Հայոց Հայրապետը, «թեև Մեր գահակալության օրերին, ժամանակավորապես խանգարվեց մեր եկեղեցու ներքին միասնությունը: Բայց Մենք ուրախ ենք և մխիթարված, որ այսօր մեծ չափով վերականգնվեց այն, Մեր երկու սրբազան պատրիարք եղբայրների ողջագործումով: Այս իրողությունը Հայոց Հայրապետի համար մեծագույն նվերն է, որը հոգեկան հրճվանք է պատճառում Մեզ: Մենք տկար ենք: Մեր ուժը մեր ներքին միասնության, մեր միության մեջ է: Միությանը կշահենք, իսկ անմիաբանությանը կկորցնենք բոլորս»:

Այս առթիվ Հայոց Հայրապետը, ակնարկելով մանավանդ Անթիլիասի Աթոռի կողմից ստեղծված եկեղեցական տազնապին, բարի ցանկություն հայտնեց, որ, հաճում հաջ եկեղեցու և ժողովրդի գերագույն շահերի, ժամանակն է, որ կիլիկյան Աթոռը մտնի հաջ եկեղեցու նվիրապետական կառույցի մեջ և իր օրինավոր տեղը գրավի, որպեսզի Հայաստանյայց եկեղեցին, ինչպես անցյալում նաև հետ այսու մեկ ու անբաժան՝ իր հոգևոր ազգային և հայրենասիրական առաքելությունը շարունակի հաջ ժողովրդի ծոցում:

Իր խոսքի ավարտին Վեհափառ Հայրապետն Իր օրհնությունն ու գնահատանքը տվեց ա. Աթոռի ողջ միաբանությանը, ուսանողությանը, պաշտոնեականությանը և աշխատավորությանը:

Միաբանական սույն ճաշկերության ավարտվեց Վեհափառ Հայրապետի «Պահպանիչ»-ով:

ԴԱՍԱՆՈՍՈՒԹՅՈՒՆ

Երեկոյան ժամը 20-ին հայրապետական շքախմբի անդամ և «Էջմիածին» ամսագրի խմբագիր Արթուր Հատիսյանը Հ.Ե.Մ.-ի ակումբում դասախոսություն կարդաց՝ «Մայր Աթոռ սուրբ Էջմիածինը և Երուսաղեմի հայոց պատրիարքական սուրբ Աթոռը մեր օրերին» թեմայով:

Հարգելի բանախոսը խանդավառ տեղեկություններ հաղորդեց նաև Հայաստանում մեր ժողովրդի արձանագրած փալլուն հաջողությունների մասին մշակույթի, գիտության, արվեստի նվաճումների բնագավառներում:

Դասախոսությունը լավեց մեծ հետաքրքրությամբ:

ԱՅՅԵԼՈՒԹՅՈՒՆ ԻՍՐԱՅԵԼԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ

Հունիսի 30-ին, երկուշաբթի օրը, առավոտյան ժամը 10.30-ին, Հայոց Հայրապետը պաշտոնական այցելություն տվեց Իսրայելի հանրապետության նախագահ Էֆրայիմ Գաբերին, որը ջերմ խոսքերով ողջունեց Նրա և Երուսաղեմի հայոց տ. Եղիշե սրբազան պատրիարքի այցելությունը և Իր բարեմաղթությունները ուղղեց հայ եկեղեցուն և հավատացյալ ժողովրդին:

Հայոց Հայրապետն այս այցելության առթիվ ողջունելով հանրապետության պարոն նախագահին, ասաց.

«Մենք գոհություն կու տանք Աստուծո ամենակալին, որ հրավերովը Երուսաղեմի հայոց տ. Եղիշե պատրիարքին, այցի եկանք սուրբ քաղաք Երուսաղեմ և այժմ կգնվինք Ձեզ մոտ, բերելու Ձերդ Գերազանցության Մեր և հայ եկեղեցվո ողջույնը և ամենաբարի մաղթանքները՝ ուղղյալ Ձեզի և ձեր ժողովուրդին:

Մենք Երուսաղեմ եկանք, մեր եկեղեցվո պատմական կեդրոն սուրբ Էջմիածնեն, Հայաստանեն, իբրև գերագույն պետը հայ եկեղեցվո, նախագահելու և Հարության տաճարի հալկական խորաններու օծման և նոր հոգևոր վարժարանի բացման հանդիսությամբ, որոնք կատարվեցան բացառիկ շուքով և Մենք հոգեպես ջերմորեն մխիթարվեցանք:

Մեր սույն այցելության առթիվ գտանք շատ ուշադիր ու հարգալից վերաբերումը ձեր երկրի կրոնից նախարարության և քաղաքային իշխանության, որի համար կկամենանք Մեր ջերմ շնորհակալությունը հայտնել Ձերդ Գերազանցության:

Երեկ, կիրակի օր, և. Հարության տաճարի մեջ սուրբ պատարագի միջոցին, Մենք աղոթեցինք որ Աստված այս սուրբ քաղաքը, ձեր երկիրը և ամբողջ այս շրջանը Մերձավոր Արևելքի, պահե-պահպանե տևական խաղաղության ու ապահովության մեջ, շրջան մը ուր կապրին նաև ավելի քան կես միլիոն հայ հավատացյալ զավակները մեր եկեղեցվո:

Կխորհինք, թե մեր օրերուն, մարդկային աշխարհը, ժողովուրդները բոլոր՝ մեկ միասնություն կկազմեն, մեկ ճակատագրով, մեկ ապագայով:

Խաղաղ գոյակցությունը, համերաշխ գործակցությունը և արդար լուծումը բոլոր ազգամիջյան հարցերուն այն գերագույն սկզբունքները պետք է նկատել, որոնցով կարելի պիտի ըլլա ապահովել բարօրությունը և երջանկությունը բոլոր ժողովուրդներուն:

Մեզի համար մխիթարական պիտի ըլլար Մեր վստահությունը հայտնել, թե Իսրայելի պետությունը ևս իր բոլոր միջոցները ի գործ պիտի դնե այս ոգիով և այս նպատակով:

Ձերդ Գերազանցություն, թույլ տվեց Ձեզի մաղթել լիակատար քաջառողջություն և երկնային ներշնչումներ, Ձեր խաղաղարար առաքելության ճանապարհի վրա:

Թող Աստված օրհնե ձեր երկիրը և ձեր տաղանդաշատ ժողովուրդը. ամենա՝

ԱՅՅԵԼՈՒԹՅՈՒՆ Ս. ՀԱԿՈԲՅԱՆՑ ՎԱՆՔԻ

ՁԵՌԱԳՐԱՑ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ

Նույն օրը, ժամը 12-ին, Վեհափառ Հայրապետն այցելեց սրբոց Հակոբյանց վանքի ձեռագրաց մատենադարան՝ և. Թորոս մատուան մեջ, որը

կառուցվել է Հեթում Ա մեծագործ թագավորի կողմից գահաժառանգ Թորոս իշխանի եղբորական մահվան հիշատակին:

Վեհափառ Հայրապետին ընկերակցում էին **տ. Սերովքե, տ. Կոմիտաս** սրբազանները, **Արթուն Հատիսյանը** և **Գրիգոր Խանջյանը**:

Զեռագրաց մատենադարանի տեսուչ, բազմավաստակ գիտնական **տ. Նորայր արքեպ. Պողարյանը** ջերմությամբ ընդունեց Հայոց Հայրապետին և պատմական տեղեկություններ տվեց մատուան կառուցման մասին: Սույն մատուան ներքին ամբողջ պատերը երեսպատված են Կուտինայում (Քյոթահիա) պատրաստված երկնագույն ընտիր խճանկարներով: Այս մատուան մեջ է, որ շուրջ քսան գրադարակներում աչքի լույսի պես պահպանվում են հնադարյան մեր մշակույթի անկրկնելի գանձերը՝ ավելի քան 3800 ձեռագրեր: Տ. Նորայր սրբազանը տարիների տքնաջան աշխատանքով պատրաստել և հրատարակել է 2365 ձեռագրերի ցուցակը:

Այս առթիվ Վեհափառ Հայրապետը դիտեց մատուան մեջ ի պահ դրված հնագույն ձեռագրեր, այդ թվում՝ 1269 թվականի Երզնկայի նշանավոր Աստվածաշունչը, որը սեփականությունն է եղել Սարգիս արքեպ. Երզնկացու, Կոստանդին Բարձրբերդցի կաթողիկոսի Ավետարանը՝ նկարազարդված 1260 թվականին Թորոս Ռոսլինի կողմից, ապա Կեռան իշխանուհու Ավետարանը՝ նկարազարդված 1265 թվականին դարձյալ Թորոս Ռոսլինի կողմից Հոռմկլայում:

Ինչպես հայտնի է, միջնադարյան կիլիկյան շրջանի հայ նշանավոր մանրանկարիչ Թորոս Ռոսլինից մեզ հասել են յոթ նկարազարդ ձեռագրեր, որոնցից հինգը սեփականությունն են Երուսաղեմի սրբոց Հակոբյանց վանքի ձեռագրատան:

Վեհափառ Հայրապետը իր այցելության առթիվ ս. Հակոբյանց վանքի ձեռագրաց մատենադարանի ոսկեմատյանում գրեց հետևյալը. «**Մորը գոհունակությամբ այցի եկանք ս. Թորոս և Մեր ջերմ գնահատանքն ու օրհնությունը բերինք բազմավաստակ գիտնական միաբան գերաշնորհ տեր Նորայր արքեպիսկոպոսին, մաղթանքով սրտագին որ քաջառողջ երկար տարիներ տակավին ապրի, իր բոլոր գիտական մատենագրական ծրագրերը ի կատար ածելու համար**»:

ԱՐԱԲ ՔԱՂԱՔԱԳՆՈՒԽՆԵՐԸ ԹԵՅԱՍԵՂԱՆՈՎ ՊԱՏՎՈՒՄ ԵՆ ՀԱՅՈՑ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻՆ

Նույն օրը, հետմիջօրեի, ժամը 15.30-ին, Բեթղեհեմի, Նաբլուսի, Ռամալայի, Քեբրոնի, Բեթանիայի և արաբական այլ քաղաքների քաղաքագլուխները «Ամբաստոր» հյուրանոցում Հայոց Հայրապետի պատվին կազմակերպեցին ճոխ թեյասեղան, որին ներկա եղան ավելի քան հարյուր հրավիրյալներ, այդ թվում՝ արաբ իրավաբաններ, հորդանանյան նախկին պետական պաշտոնյաներ, արաբ քաղաքական-հասարակական հայտնի գործիչներ, շեյխեր՝ գլխավորությամբ մուֆթի Գուստ շեյխ Սաադ Էլ Դին Էլ Ալաբիի:

Հայոց Հայրապետի ժամանումը, հանուն արաբ քաղաքագլուխների, ջերմ խոսքերով ողջունեց Նաբլուսի նախկին քաղաքագլուխ **Համդի Քանանը**՝ շեշտելով, որ հավաքված բոլոր ներկաները մեծ սիրով և երախտագիտությամբ են ողջունում Հայոց Հայրապետի ներկայությունը, Հայրապետ, որը, որպես արաբ ժողովրդի մեծ բարեկամ, պաշտպանում է նրա արդար դատը, ինչպես պաշտպանում է Սուլեյմանի Միությունը: Մեծահարգ նախ-

կին քաղաքագլուխը ցանկություն հայտնեց և բարենախոսեց, որ Հայոց Հայրապետը կրկին անգամ ուխտի գա սուրբ երկիր, առավել երջանիկ պայմանների մեջ:

Հայոց Հայրապետը, խոսք առնելով այս առթիվ, ասաց, որ Ինքը ջերմ սիրով ողջունում է ներկայությունը այստեղ հավաքված արաբ ժողովրդի ներկայացուցիչների, հասարակական հայտնի գործիչների և առաջին իսկ թուպեից զգում է արաբ ժողովրդի սրտի բուխանդակ ջերմությունը:

Հայոց Հայրապետն այնուհետև ոգեկոչեց 1915 թվականի Ապրիլյան եղեռնի տխուր օրերը, երբ արաբ ժողովուրդը Միջին Արևելքի երկրներում եղբայրորեն ու սրտաբաց ընդունեց նահատակված հայ ժողովրդի գաղթական զավակներին, իր աղն ու հացը բաժանեց նրանց հետ և բուժեց նրանց սրտի վերքերը:

Հայոց Հայրապետը նշեց, որ ամենից առաջ արաբական երկրներում է, որ հայ ժողովրդի տարագիր զավակները գտան ապաստան, հոգատար եղբայրական վերաբերմունք, ասպնջականություն և ազատություն, կառուցեցին իրենց աղոթքի տները և հիմնեցին հայկական դպրոցներ: Արաբ ժողովրդի այս եղբայրական վերաբերմունքը, շեշտեց Հայոց Հայրապետը, շարունակվում է մինչև այսօր, երբ շուրջ կես միլիոն հայություն է ապրում Միջին Արևելքի արաբական երկրներում որպես լիիրավ, օրինապահ և աշխատասեր քաղաքացիներն այդ երկրների:

Բովանդակ հայությունը, հավաստիացրեց Հայոց Հայրապետը, ինչպես սփյուռքի ողջ տարածքի վրա, այնպես էլ Սովետական Հայաստանում, երբեք չի մոռանա արաբ ժողովրդի այս ազնվահոգի վերաբերմունքը:

Սուրբ երկիր Մեր երկրորդ այցելությամբ, ասաց Հայոց Հայրապետը, մեծապես մխիթարվեցինք սրբազան արարողությունների և հանդիսությունների կատարումով: Մեկնում ենք այս սուրբ երկրից՝ տանելով Մեզ հետ անմոռանալի տպավորություններ նաև այս հանդիպումից: Մեր աղոթքների մեջ այստեղ միշտ հայցեցինք Աստծուց խաղաղություն աշխարհին, համագործակցություն ժողովուրդների և ազգությունների միջև, որովհետև աշխարհը դեռ չի գտել իր խաղաղությունը: Բայց Մեր ջերմ աղոթքը եղավ, ավելացրեց Հայոց Հայրապետը, որ այսուհետև ոչ մի տեղ չկրկնվեն պատերազմները, և ժողովուրդների փոխհարաբերությունների մեջ տիրեն արդարության, հավասարության և մարդկային իրավանց պաշտպանության ըսկըզբունքները:

Ողջունի սույն խոսքերից հետո Հայոց Հայրապետը և Նրա շքախմբի բոլոր անդամները հյուրասիրվեցին ճոխ թեյասեղանի շուրջ:

ՈՂՋԵՐԹԻ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹՅՈՒՆ ԴԱՎԹԻ ԲԵՐԴՈՒՄ

Նույն օրը, երեկոյան ժամը 18-ին, Երուսաղեմի քաղաքագլուխ **Տեղի Կողեկը** և նահանգապետ **Ռաֆայել Լևին**, Դավթի պատմական բերդում Հայոց Հայրապետի պատվին կազմակերպեցին բացօթյա ողջերթի ընդունելություն Երուսաղեմից Նրա մեկնելու առիթով:

Ընդունելությանը ներկա էին կրոնից մինիստր **Իցհակ Ռաֆայելը** և ավելի քան հինգ հարյուր հայ, արաբ, հրեա հրավիրյալներ, քույր եկեղեցիների հոգևոր պետեր, դիվանագիտական մարմինների ներկայացուցիչներ, արաբական քաղաքների քաղաքագլուխներ, այդ թվում՝ Զեբրոնի քաղաքագլուխ շեյխ **Մուհամմեդ Ալի Ջաաբարին**:

Ընդունելությանը ներկա էին նաև Կարախոտև և սամարացի հրեական համայնքների կրոնապետներ:

Հայոց Հայրապետի ժամանումն Իր շքախմբի անդամներով ջերմորեն ողջունվեց բոլոր ներկաների կողմից: Երուսաղեմի հրեա երիտասարդների նվագախումբը կատարում էր հայկական, արաբական և հրեական ժողովրդական երգեր:

Հայոց Հայրապետը և քաղաքագլուխ Տեդի Կոլեկը ճառեր փոխանակեցին: Հայոց Հայրապետն Իր խոսքի մեջ շեշտեց, որ Ինքը խորապես զգացված է սուրբ երկրի քաղաքական իշխանությունների և արաբ ու հրեա ժողովուրդների կողմից ցույց տրված սքանչելի հյուրասիրությունից և ուշադրությունից:

Ընդունելության ավարտին, հրաժեշտ առնելով, Հայոց Հայրապետը Երուսաղեմի քաղաքագլխին, նահանգապետին և կրոնից մինիստրին նվիրեց արծաթյա ախեսներ՝ որպես՝ նվերներ:

Այս առթիվ տեղական թերթերը նշեցին, որ Հայոց Հայրապետը, որպես հայ եկեղեցու գերագույն պետ, որը Սուլեյմանյան Հայաստանից է գալիս, «խոր տպավորություն թողեց բոլոր նրանց վրա, ովքեր հանդիպեցին Նրա՞ն՝ Նրա իննօրյա բազմազբաղ օրերին»:

ՈՂՋԵՐԹԻ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹՅՈՒՆ ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՐԻԱՐԷԱՐԱՆՈՒՄ

Նույն օրը, ժամը 20-ին, տ. Եղիշե սրբազան պատրիարքը Վեհափառ Հայրապետի, թեմական առաջնորդների, շքախմբի անդամների և հայ ուխտավորների պատվին պատրիարքարանի դահլիճում տվեց ողջերթի մեծ ընդունելություն, որին ներկա էին նաև Երուսաղեմի հայ համայնքի բազմաթիվ ներկայացուցիչներ իրենց տիկիներով՝ շուրջ երկու հարյուր հոգի:

Այս ուրախ առիթով ամենապատիվ տ. Եղիշե սրբազան պատրիարքը Հայոց Հայրապետի միջոցով Երևանի ս. Մեսրոպ Մաշտոցի անվան ձեռագրաց Մատենադարանին նվիրեց հայ մանրանկարչության արքա Թորոս Ռոսլինի 1268 թվականի նկարազարդ գունավոր Ավետարանը: Նույն առիթով, նույնքան մեծ սիրով և ուրախությամբ, սրբազան պատրիարքը մի այլ ընտիր ձեռագիր նվիրեց Հայոց Հայրապետին, Մայր Աթոռի ձեռագրաց մատենադարանի համար: Երուսաղեմի հայոց սրբազան պատրիարքի այս մեծարժեք, արտաբուխ, բացառիկ նվերները որոտընդոստ ծափահարություններով ընդունվեցին բոլոր ներկաների կողմից:

Ընդունելության ժամանակ Հայոց Հայրապետին և տ. Եղիշե սրբազան պատրիարքին ողջյալ երախտագիտական և շնորհակալական ջերմ մի ուղերձ կարդաց, հանուն սփյուռքահայ ուխտավորների և հյուրերի, ֆրանսահայ ծանոթ հասարակական գործիչ պրն. Գևորգ Պագրճյանը:

Ողջերթի սույն ընդունելությունն անցավ ջերմ ու խանդավառ մթնոլորտում:

Վերջում Հայոց Հայրապետը բոլոր ներկաներին տվեց Իր օրհնությունն ու պատգամը:

ՀԱՅՈՑ ՀԱՅՐԱՊԵՏԸ ՀՐԱԺԵՇՏ Է ՏԱԼԻՍ Ս. ԵՐՈՒՍԱԴԵՄԻՆ

Հուլիսի 1, երեքշաբթի:

Այսօր Երուսաղեմում Հայոց Հայրապետի այցելության վերջին ժամերն

են: Երագի նման անցան այցելության ինն օրերը, անցան արագ, բայց բովանդակալից, հուզումնառատ, բայց և հոգեշեն:

Բաժանման վերջին սրտառու ժամն է:

«Հա՛յր, հասեալ է ժամ»: Մեկնում է Հայոց Հայրապետն Իր շքախմբի անդամներով:

Հայոց Հայրապետը պատրիարքարանի դահլիճից եկեղեցական թափորով առաջնորդվում է ս. Գլխադիր և ապա Ավագ խորան:

«Տէ՛ր, ուղղեա՛ զգնացս մեր»:

Վերջին րուպեններն են: Պահը հուզիչ է, նույնիսկ խռովիչ: Ուրախության և հպարտության լուսե արցունքներ կան շատերի աչքերում բաժանման այս առիթով:

«Ոչ թողում զձեզ որքս, գամ առ ձեզ»:

Ղողանջում են Մայր տաճարի զանգերը: Բոլորը՝ միաբան, ուսանող, ուխտավոր, ժողովուրդ, աջահամբույրով ստանում են Հայոց Հայրապետի օրհնությունը:

Հայոց Հայրապետին նանապարհում են ամենապատիվ տ. Ծնորհք սրբազան պատրիարքը, եպիսկոպոսաց դասը, ս. Աթոռի ողջ միաբանությունը, ժառանգավորաց, ս. Թարգմանչաց, Տատուրյան վարժարանների աշակերտությունը և Երուսաղեմի հայությունը:

«Վերջին ժամն է, օրհնե՛, Հայր»:

Հայոց Հայրապետը ինքնաշարժերի մեծ շքերթով մեկնում է դեպի Ամման:

Հայոց Հայրապետին ողեկցում են տ. Եղիշե սրբազան պատրիարքը, տ. Սիոն, տ. Սերովբե, տ. Կոմիտաս, տ. Շահե, տ. Վաչե սրբազանները, պրոֆ. Ավետիս Սանճյանը, Գրիգոր Խանջյանը, Արթուր Հատիտյանը, տ.Անանիա աբղ. Արաբաջյանը և ուրիշներ:

